

ความรู้เกี่ยวกับกองทุนชุมชน

ส่วนกลยุทธ์ด้านสังคมนั้น รัฐบาลได้มุ่งเน้นการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และความสามารถในการบริหารจัดการเงินกองทุนของตนเอง โดยดึงชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานมากขึ้นเพื่อให้ตระหนักถึงปัญหาในชุมชนอย่างแท้จริง เป็นการสร้างศักยภาพในการสร้างความเข้มแข็งของสังคม ภายใต้แนวคิดการพึ่งตนเองอันนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน พัฒนาศักยภาพของคนจนในการประกอบอาชีพ โดยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาความรู้และทักษะเพื่อการประกอบอาชีพและการขยายโอกาสการจ้างงานทั้งในและนอกภาคเกษตรกรรม เช่น การสนับสนุนการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อช่วยเหลือครอบครัวยากจน การส่งเสริมอุตสาหกรรมและธุรกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม เพื่อเป็นแหล่งจ้างงานในภูมิภาคและชนบท การส่งเสริมและสนับสนุนระบบตลาด การส่งเสริมการจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบแก้ครัวเรือนยากจนและการสนับสนุนการทำกิจกรรมกลุ่มสังคมจะออมทรัพย์และการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน นอกจากนี้ยังมีโครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้าให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง เป็นต้น

กองทุนในชุมชน

การแก้ไขปัญหาความยากจนในรูปแบบของกองทุนชุมชน เป็นอีกมาตรการหนึ่งที่รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยได้ดำเนินการ โดยมากรัฐบาลจะมีนโยบายหลักในการพัฒนา แล้วมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ซึ่งในรายงานฉบับนี้จะขอเสนอรูปแบบของกองทุนที่เป็นที่รู้จักและมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ โดยแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ กองทุนที่ภาครัฐบาลดำเนินการ และกองทุนที่ภาคเอกชนดำเนินการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ก. กองทุนที่ภาครัฐบาลดำเนินการ

1. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ความหมายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หมายถึง การรวมตัวกันของชาวบ้าน เพื่อช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการประหยัดทรัพย์แล้วนำมาสะสมรวมกันทีละเล็กทีละน้อยเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอเพื่อใช้เป็นทุนให้สมาชิกที่มีความจำเป็นเดือดร้อนกู้ยืมไปใช้ในการลงทุน ประกอบอาชีพหรือเพื่อสวัสดิการของตนเอง และครอบครัว

กรมพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทยที่มีภารกิจหลักในการพัฒนาชุมชน ได้ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตมาตั้งแต่ปี 2517 โดย ศ.ดร.ผู้วัฒน์ วุฒิเมธี อดีตอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน เป็นผู้นำแนวทางนี้มาปรับใช้ในการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรชุมชน ซึ่งมีการรณรงค์จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทุกหมู่บ้าน และขยายเข้าสู่ชุมชนเมืองในเวลาต่อมา

จากความเป็นมาในการก่อตั้งกองทุนออมทรัพย์เพื่อการผลิตดังกล่าวจะเห็นว่ามีความเป็นมาที่ยาวนาน ซึ่งนับว่ากองทุนนี้เป็นพื้นฐานของกองทุนชุมชนอื่นๆ ด้วย ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีจำนวนถึง 261,129 กลุ่มทั่วประเทศ มีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 2,154,212 ราย และมีเงินสะสมจะสะสมทั้งหมด 4,585,090.146 บาท (บันทึกนักพัฒนาชุมชน ปี 2545, กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย)

วัตถุประสงค์

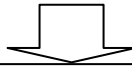
1. ให้รู้จักประหยัด สะสมเก็บออมทรัพย์
2. ให้มีเงินทุน สนับสนุนการประกอบอาชีพ
3. ให้สมาชิกรวมน้ำใจ รวมทุนช่วยเหลือกัน
4. ให้รู้จักการจัดแจง การเงิน และรายได้ในครัวเรือน
5. ให้มีกองทุนสวัสดิการเพื่อสมาชิก
6. ให้มีการเรียนรู้สร้างเสริมประสบการณ์เรื่องเงินทุน
7. ให้รู้จักการมีส่วนร่วมทำงานเป็นทีม
8. ให้รู้จักฝึกกำลังความสามัคคีช่วยเหลือกัน
9. ให้มีกองทุนการเงินของชาวบ้าน เพื่อการพึ่งตนเองในชุมชน
10. เพื่อส่งเสริมสินเชื่อแก่สมาชิก ในด้านต่าง ๆ

การจัดตั้งกลุ่ม

การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์การผลิต มีวิธีการดำเนินงานดังนี้

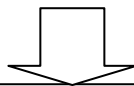
ขั้นตอนที่ 1 ก่อนการจัดตั้งกลุ่ม

1. ศึกษาข้อมูล/สถานการณ์
2. ให้ข้อมูลกับผู้นำกลุ่ม และประชาชนทั่วไป
3. ให้ผู้นำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอื่นเล่าประสบการณ์
4. ศึกษาดูงานนอกสถานที่

ขั้นตอนที่ 2 การจัดตั้งกลุ่ม

1. ประชุมประชาชนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ข้อมูลเชิงลึกอย่างชัดเจน
2. ให้ประชาชนลงมติด้วยความสมัครใจ
3. รับสมัครสมาชิก
4. เลือกตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
5. ประชุมกำหนดข้อตกลงเบื้องต้น กำหนดวันส่งสัจจะสะสม
6. จัดทำเอกสาร ทะเบียน บัญชี สมุดสัจจะสะสม
7. ข้อตกลงการฝากเงินกับธนาคาร
8. กลุ่ม รายงานให้อำเภอรอบเพื่อประสานงานกับธนาคาร
9. กำหนดเป้าหมายกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 3 ภายหลังจากการจัดตั้งกลุ่ม

1. เข้าร่วมประชุมทุกครั้งในวันส่งเงินสัจจะสะสมของสมาชิก
2. ให้คำแนะนำให้คำปรึกษาแก่คณะกรรมการและสมาชิก
3. ประชุม/ฝึกอบรม/นิเทศงาน กลุ่ม
4. รายงานผลความก้าวหน้า
5. เข้าร่วมประชุมใหญ่สามัญประจำปี
6. ร่วมกับคณะกรรมการ/สมาชิกพัฒนากลุ่มให้ก้าวหน้า

การจัดตั้งกลุ่ม

การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถเริ่มต้นจัดตั้งกับกลุ่มชาวบ้านกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือหลาย ๆ กลุ่มก็ได้ ขึ้นอยู่กับความพร้อมของกลุ่มชาวบ้านเป็นสำคัญ กลุ่มชาวบ้านเป้าหมายได้แก่

1. กลุ่มชาวบ้านที่สนใจโดยทั่วไปทุกเพศทุกวัย ในหมู่บ้าน ตำบล
2. กลุ่มอาชีพที่ดำเนินการอยู่แล้ว และมีแนวโน้มว่ามีความมั่นคง
3. กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน ชมรมผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนหรือกลุ่มอื่น ๆ

คุณลักษณะของสมาชิก มีดังนี้

- ประชาชนทุกเพศทุกวัย
- อยู่ในหมู่บ้าน/ตำบล หรือมีที่ทำกินในหมู่บ้าน/ตำบล
- สมาชิกกลุ่มเฉพาะเจาะจงตามเป้าหมาย
- มีรายได้และความสามารถในการส่งเงินสัจจะสะสมตามกำลังของตน
- รักหมู่คณะ เสียสละต่อผู้อื่น
- มีความสมัครใจ และเห็นคุณค่า
- มีความเข้าใจหลักการ/วิธีการ/วัตถุประสงค์

ประเภทของสมาชิก มี 3 ประเภท

1. สมาชิกสามัญ ได้แก่

- 1.1 เป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาหรือทรัพย์สินที่ใช้ประกอบอาชีพอยู่ในหมู่บ้าน/ตำบลที่จัดตั้งกลุ่ม
- 1.2 บรรลุนิติภาวะ หรือผู้เยาว์ที่ได้รับคำยินยอมจากผู้ปกครอง
- 1.3 เป็นผู้มีความประพฤติดี
- 1.4 เป็นผู้ที่คณะกรรมการอำนวยการมีมติเห็นชอบให้รับเป็นสมาชิก
- 1.5 เป็นผู้ที่พร้อมจะปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับกลุ่ม

2. สมาชิกวิสามัญ

ได้แก่ กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน และกลุ่มอื่น ๆ ที่ทางราชการสนับสนุนหรือรับรองฐานะและสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในนามกลุ่ม

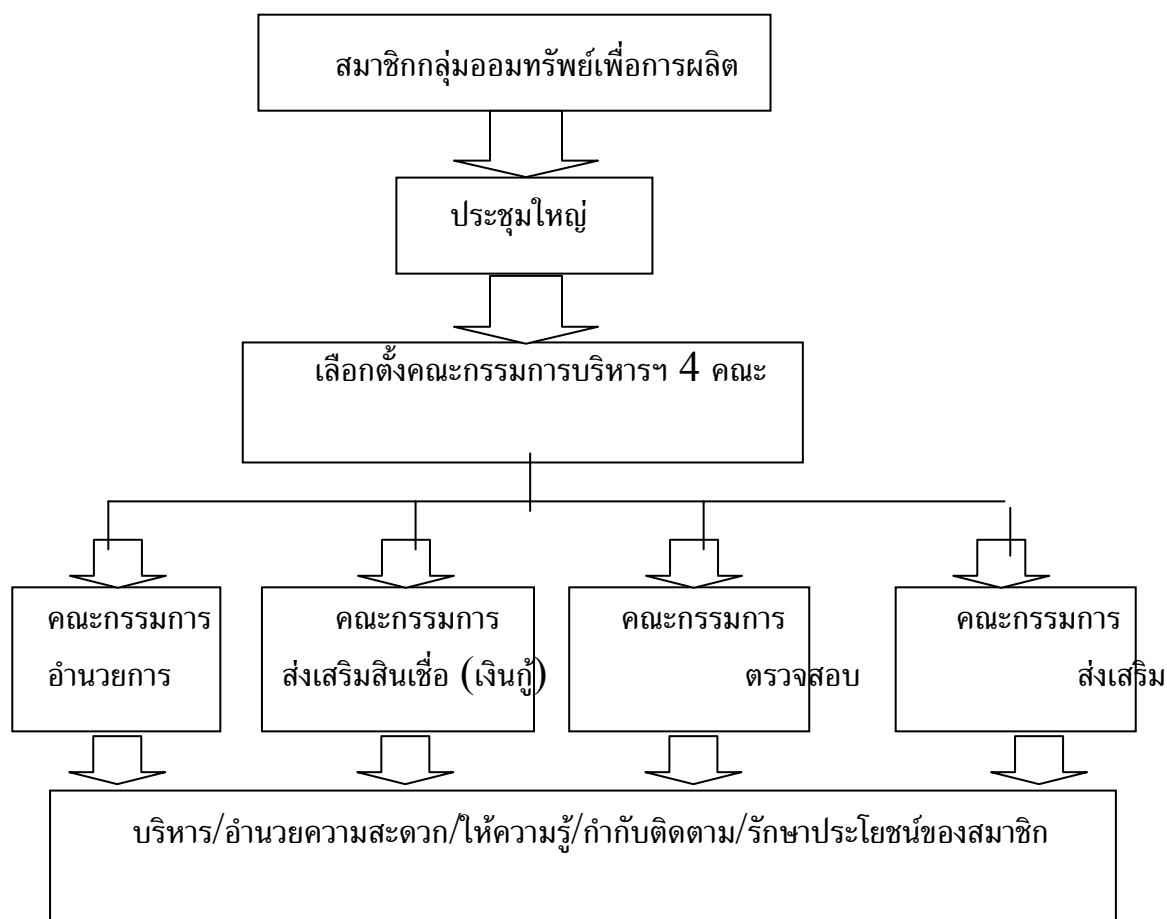
3. สมาชิกกิตติมศักดิ์

ได้แก่ ข้าราชการ ตำรวจ ทหาร คหบดี นักพรต นักบวช พระภิกษุ สามเณร หรือ ผู้ที่สนใจการดำเนินงานของกลุ่มและสมัครเป็นสมาชิกกลุ่ม

หน้าที่ของสมาชิก

1. ส่งเงินสัจจะสะสมเป็นประจำทุกเดือน
2. เลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้งเป็นคณะกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
3. มีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มอย่างแข็งขัน
4. ชักชวนบอกกล่าวความดีของกลุ่มขยายไปสู่ผู้อื่น
5. ช่วยกำกับ ตรวจสอบ แนะนำ ให้ข้อมูล ข่าวสารแก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ
6. ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่ดีแก่กลุ่ม
7. ชำระค่าสมัคร ค่าธรรมเนียม ตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม

โครงสร้างการบริหารงาน ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

คณะกรรมการบริหาร

ผู้ทำหน้าที่บริหารงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้แก่ คณะกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ประกอบด้วยคณะกรรมการ 4 คณะ คือ

1. คณะกรรมการ อำนวยการ
2. คณะกรรมการ ส่งเสริมสินเชื่อ (เงินกู้)

3. คณะกรรมการ ตรวจสอบ

4. คณะกรรมการ ส่งเสริม

คณะกรรมการทั้ง 4 คณะ มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกควรมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละไม่เกิน 3 ปี หรือตามที่ระบุไว้ในระเบียบข้อบังคับกลุ่ม และประกอบด้วยโครงสร้างและหน้าที่ ดังนี้

1. คณะกรรมการอำนวยการ มีจำนวน 5-7 คน ประกอบด้วยตำแหน่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ประธาน	1	คน
รองประธาน	1	คน
เลขานุการ	1	คน
เหรัญญิก	1	คน
กรรมการ	1-3	คน

มีหน้าที่ โดยสังเขป ดังนี้

1. พิจารณารับสมาชิก
2. พิจารณาเรื่องการสะสมเงินหรือรับฝากเงิน
3. กำหนดการประชุมใหญ่ การจัดทำบดุลและผลการดำเนินงานเสนอต่อที่ประชุม
4. พิจารณากำหนดจำนวนเงินทุนสูงสุดที่สมาชิกจะถือได้
5. กำหนดวงเงินกู้
6. จัดสรรเงินปันผล เงินเฉลี่ยคืน

2. คณะกรรมการส่งเสริมสินเชื่อ (เงินกู้) มีจำนวน 3-5 คน

ประกอบด้วยตำแหน่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ประธาน	1	คน
รองประธาน	1	คน
เลขานุการ	1	คน
กรรมการ จำนวนไม่เกิน	2	คน

มีหน้าที่ โดยสังเขปดังนี้

1. พิจารณา ใบคำร้องขอกู้เงินของสมาชิก
2. สอดส่อง ดูแล ติดตาม ความเคลื่อนไหว ของสมาชิกผู้กู้ รวมทั้งเยี่ยมเยียนช่วยเหลือสมาชิกที่มีปัญหา ไม่สามารถชำระเงินกู้คืนได้

เงินทุนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต อาทิ เงินค่าสมัคร ค่าธรรมเนียม เงินสัจจะสะสม เงินสัจจะสะสมพิเศษ และเงินอื่น ๆ คณะกรรมการอำนวยการจะนำไปฝากธนาคาร จะเป็นธนาคารหนึ่ง ธนาคารใดก็ได้ ตามความสะดวกและเหมาะสม แต่ควรจะเป็นธนาคารของรัฐบาล เพื่อความมั่นคงและได้รับประโยชน์สูงสุด อาทิ

1. ธนาคารออมสิน
2. ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)
3. ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร

ประเภทของบัญชีเงินฝาก

คณะกรรมการอำนวยการ

ควรเปิดบัญชีเงินฝากกับ ธนาคาร 2 บัญชี คือ

บัญชีฝากประจำ

สำหรับฝากเงินสัจจะสะสม, เงินสัจจะสะสมพิเศษ, เงินอุดหนุน, เงินทุน หมุนเวียน, เงินกู้, เงินบริจาค

บัญชีฝากออมทรัพย์

สำหรับฝากเงินค่าสมัคร, ค่าธรรมเนียมค่าปรับ เพื่อความสะดวกที่จะนำ มาใช้ในกิจกรรมที่จำเป็น อาทิ ค่าพาหนะ ค่าเครื่องเขียนแบบพิมพ์ เป็นต้น

กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

สามารถจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสมาชิกได้หลายกิจกรรม โดยจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. กิจกรรมด้านธุรกิจ เช่น การกู้ยืมเงิน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ระลึก การรับช่วงผลิต โรงงานน้ำดื่ม โรงสีข้าว ปั่นน้ำมัน ยุ้งฉาง ศูนย์สาธิตการเกษตร (ร้านค้าชุมชน) ฯลฯ
2. กิจกรรมด้านสวัสดิการชุมชน เช่น ธนาคารข้าว ให้ทุนการศึกษา ประกันชีวิต ประกันสุขภาพ ฅาปนกิจสงเคราะห์ ฯลฯ
3. กิจกรรมด้านการพัฒนาสมาชิก เช่น การฝึกอบรมสัมมนาสมาชิก การศึกษาดูงาน สนับสนุนสมาชิก เป็นผู้นำท้องถิ่นระดับต่าง ๆ สนับสนุนสมาชิกเข้าร่วมการอบรม/สัมมนา การร่วมจัดเวทีประชาคมตำบล/หมู่บ้าน

4. คณะกรรมการตรวจสอบ มีจำนวน 3-5 คน ประกอบด้วยตำแหน่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ประธาน	1	คน
รองประธาน	1	คน
เลขานุการ	1	คน
กรรมการ	จำนวนไม่เกิน 2	คน

มีหน้าที่ โดยสังเขปดังนี้

1. ตรวจสอบบัญชี และเอกสารทางการเงิน
2. ตรวจสอบเอกสารประกอบต่าง ๆ
3. ตรวจสอบการดำเนินงาน ของคณะกรรมการต่าง ๆ
4. ดูแล หรือติดตามความเห็น ความต้องการของสมาชิก หรือบุคคลภายนอกที่มีต่อกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

5.คณะกรรมการส่งเสริม มีจำนวน 3-15 คน ประกอบด้วยตำแหน่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ประธาน	1	คน
รองประธาน	1	คน
เลขานุการ	1	คน
กรรมการ จำนวนไม่เกิน	12	คน

มีหน้าที่ โดยสังเขปดังนี้

1. ชักชวนผู้สนใจสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม
2. ให้การศึกษาและฝึกอบรมสมาชิกเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต และความรู้อื่น ๆ ที่สมาชิกต้องการ
3. ประชาสัมพันธ์ผลงาน และกิจกรรมของกลุ่มให้สมาชิกและบุคคลทั่วไป ได้ทราบความเคลื่อนไหว
4. เสนอความเห็นเรื่องการรับสมาชิกถาวร ให้คณะกรรมการอำนวยการพิจารณา

การเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สมาชิกมีภาระที่จะต้องจ่ายเงินให้กับกลุ่มฯ ดังนี้

1. ค่าสมัคร ค่าธรรมเนียม
 - 1.1 ค่าสมัครแรกเข้า (ชำระครั้งเดียว)
 - 1.2 ค่าธรรมเนียม (ชำระเป็นรายปี)
2. เงินสัจจะสะสม
 - 2.1 สัจจะสะสมเงินออมตามความสมัครใจ และตามความสามารถของตนเอง
 - 2.2 ส่งสัจจะสมำเสมอเป็นประจำตามระยะเวลาที่กำหนดไว้
3. เงินสัจจะสะสมพิเศษ (ไม่ได้บังคับ)
 - 3.1 เงินฝากพิเศษที่มีรายได้ตามฤดูกาล
 - 3.2 ไม่จำกัดจำนวน
 - 3.3 ไม่จำกัดเวลาการฝากและถอนเงิน
 - 3.4 แยกประเภทบัญชี เงินฝากไว้ต่างหาก
 - 3.5 ส่งเงินฝากด้วยตนเอง

ที่มาของเงินทุนที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนำมาให้สมาชิกกู้ยืม

1. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ขอกู้เงินกับธนาคารโดยนำบัญชีเงินฝากประจำค้ำประกันเงินกู้ ซึ่ง เป็นวิธีที่ควรดำเนินการเป็นอย่างยิ่ง เพราะกลุ่มจะได้ประโยชน์สูงสุด

2. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ขอกู้เงินสินเชื่อ เพื่อการพัฒนาชนบท (สพช.) กับธนาคารออมสิน โดยกลุ่มต้องเป็นสมาชิกโครงการและสามารถกู้ยืมได้ จำนวน 5 เท่า ของวงเงินทุนของกลุ่ม แต่ไม่เกิน 1,500,000 บาท
3. นำเงินสัจจะสะสม ที่มีอยู่มาให้สมาชิกกู้ยืม โดยการถอนเงินจากบัญชี ผักประจำ ซึ่งเป็นวิธีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สามารถดำเนินการได้ แต่ไม่ควรทำ เพราะเสี่ยงต่อความเสียหายที่จะเกิดขึ้น

การค้าประกัน

สมาชิกที่กู้ยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะต้องมีหลักประกันกับกลุ่มหรือไม่ขึ้นอยู่กับระเบียบหรือข้อตกลงของกลุ่มแต่ละกลุ่มที่ได้กำหนดไว้ หรืออาจจะใช้วิธีการค้าประกันได้ ดังนี้

1. สมาชิกที่กู้ยืมเงินค้าประกันตัวเอง โดยใช้เงินสัจจะสะสมของตัวเองที่มีอยู่ค้าประกัน
2. เพื่อนสมาชิกช่วยค้าประกัน โดยใช้เงินสัจจะสะสมที่มีอยู่ร่วมค้าประกัน ตามวงเงินกู้
3. อื่น ๆ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ไม่สามารถดำเนินการได้ใน 3 ประการเพราะจะเป็นการผิดกฎหมายคือ

1. ห้ามรับฝากเงินจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม
2. ห้ามให้บุคคลภายนอก ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มกู้ยืมเงิน
4. ห้ามคิดดอกเบี้ย เงินกู้จากสมาชิกเกินกว่าอัตราร้อยละ 15 ต่อปี หรือตามที่กฎหมายกำหนด

ปัญหาของโครงการฯ ที่ผ่านมา

1. สมาชิกส่งเงินไม่ตรงเวลา และเกิดหนี้เสียจำนวนมาก
2. ชาวบ้านไม่สามารถขยายการลงทุนถึงแม้จะมีกองทุนจำนวนมากแล้ว เพราะขาดความรู้และทักษะ จึงไม่รู้จะลงทุนอะไร และไม่กล้าเสี่ยงในการลงทุน จึงมักพบว่ามีแต่กองทุนออมทรัพย์เพื่อการผลิตเท่านั้น
3. สมาชิกขาดความรู้ในเรื่องอุดมการณ์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่ต้องการให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างคนรวยกับคนจน ในทางกลับกันชาวบ้านมักจะหวังแต่กู้เงินเป็นอันดับแรก
5. การติดตามจากหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบไม่มีความต่อเนื่อง
6. สมาชิกของกองทุนไม่ใช่สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชน เนื่องจากกติกากลุ่มบางแห่งที่กำหนดว่าสมาชิกจะต้องเป็นกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น เช่น กองทุนออมทรัพย์เพื่อการผลิตของกลุ่มแม่บ้านก็จะรับสมาชิกเฉพาะกลุ่มแม่บ้านเท่านั้น บางแห่งจะใช้ความสมัครใจ จึงทำให้ขาดการมีส่วนร่วมจากประชาชนกลุ่มอื่นๆ ในหมู่บ้าน
6. เมื่อพูดถึงกองทุนออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในหลายพื้นที่มักจะประสบกับปัญหาการยุบตัวของกองทุนเนื่องจากการไม่ส่งเงินคืนตามกำหนดของสมาชิก และสมาชิกบางส่วนขาดความเชื่อมั่นในเสถียรภาพของกองทุนจึงออกจากการเป็นสมาชิก

แนวโน้มของโครงการในอนาคต

แนวโน้มของกองทุนออมทรัพย์เพื่อการผลิตในอนาคตหากชาวบ้านไม่ได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับอุดมการณ์ที่แท้จริงของกองทุน และขาดการพัฒนาทักษะในการบริหารจัดการแล้ว อาจทำให้เกิดการยุบตัวลงอีกจำนวนมาก ยกตัวอย่างเช่น การจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าในชุมชนเพื่อต้องการช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนให้ได้ซื้อสินค้าในราคาที่ถูกลง และได้ผลกำไรคืนภายหลังนั้น สมาชิกบางส่วนขาดความเข้าใจ กลับมองว่าการซื้อสินค้าจากภายนอกสหกรณ์มีราคาที่ถูกลงกว่า จึงไม่ซื้อสินค้าในร้านค้าสหกรณ์ดังกล่าว

2. โครงการแก้ไขปัญหาค่าความยากจน (กข.คจ.)

กระทรวงมหาดไทยโดยกรมการพัฒนาชุมชนได้รับการมอบหมายจากมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2536 ให้ดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาค่าความยากจน (กข.คจ.) ระยะที่ 1 คือ ปี 2536-2539 เพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาลด้านการกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาค และเพื่อให้ครัวเรือนในหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนา อันดับ 1 ตามข้อมูล กชช.2ค ปี 2533 จำนวน 11,608 หมู่บ้าน มีการยกระดับรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ด้วยการสนับสนุนเงินทุนสำหรับครัวเรือนยากจนยืมไปประกอบอาชีพโดยไม่มีดอกเบี้ย หมู่บ้านละ 280,000 บาท และกรมพัฒนาชุมชนได้รับผิดชอบการดำเนินงานในระยะที่ 2 ปี 2541-2544 อีกจำนวน 28,038 หมู่บ้าน โดยเป็นการดำเนินการในหมู่บ้านที่มีครัวเรือนยากจน ที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 15,000 บาท/คน/ปี ตามข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2539 เพื่อขยายการดำเนินงานให้ครอบคลุมไปในทุกหมู่บ้านที่ยังไม่ได้ดำเนินการในระยะที่ 1 โดยมอบอำนาจให้คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน เป็นองค์กรรับผิดชอบบริหารจัดการเงินกองทุนของหมู่บ้าน และติดตามสนับสนุนการประกอบอาชีพของครัวเรือนเป้าหมาย

จากบันทึกนักพัฒนาชุมชนปี พ.ศ. 2545 ระบุว่าจำนวนหมู่บ้านทั่วประเทศที่ได้รับเงินจากโครงการ กข.คจ. มีทั้งหมด 29,234 หมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือนที่เป็นสมาชิกโครงการถึง 2,683,543 ครัวเรือน มีจำนวนเงินทั้งหมด 1,037,750 บาท และมีจำนวนเงินยืมทั้งหมด 6,874.9 ล้านบาททั่วประเทศ

ขั้นตอนและแนวทางปฏิบัติ

1. การคัดเลือกหมู่บ้านเป้าหมายโครงการ กข.คจ.

1. อบต.หรือสภาตำบล คัดเลือกและจัดลำดับหมู่บ้านเป้าหมายที่ครัวเรือนมีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท/คน/ปี ตั้งแต่ 30% ขึ้นไป (โดยพิจารณาตามเกณฑ์ จปฐ.)
2. คณะกรรมการพัฒนาอำเภอ (กพอ.) จัดลำดับหมู่บ้านเป้าหมาย
3. คณะกรรมการพัฒนาจังหวัด (กพจ.) จัดลำดับอำเภอของหมู่บ้านเป้าหมาย และเห็นชอบหมู่บ้านเป้าหมายที่จะดำเนินการ

2. การคัดเลือกครัวเรือนเป้าหมายและการจัดทำบัญชีครัวเรือนเป้าหมาย

1. คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน ร่วมกับ คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) คัดเลือกครัวเรือนยากจนที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 15,000 บาท/คน/ปี
2. คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน จัดลำดับความยากจนของครัวเรือนโดยดูจากรายได้น้อยที่สุดไปหามากที่สุด
3. ประกาศบัญชีครัวเรือนยากจนบนแผ่นป้ายถาวรที่ศูนย์ปฏิบัติการของหมู่บ้าน
4. คณะกรรมการกองทุน กข.คจ.ประจำหมู่บ้าน สํารวจรายได้ของครัวเรือนในหมู่บ้านทุกปี ว่ามีครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 15,000 บาท เพิ่มขึ้นจากเดิมหรือไม่ ถ้ามีให้จัดลำดับต่อทำบัญชีครัวเรือนเป้าหมายที่ได้จัดทำไว้แล้ว

3. การฝึกอบรมเตรียมความพร้อมองค์กร/ประชาชน

1. สำนักงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่ แจ้งคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้านและครัวเรือนเป้าหมายในหมู่บ้านเพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชน
2. มีหลักสูตรฝึกอบรมเตรียมความพร้อมเฉพาะคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน 1 วัน และครัวเรือนยากจน ร่วมกับคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน 2 วัน รวมทั้งหมด 3 วัน
3. กลุ่มเป้าหมายได้แก่ คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ผู้นำกลุ่ม/กิจกรรม ครัวเรือนเป้าหมายและครัวเรือนในหมู่บ้านเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ กข.คจ.
4. การฝึกอบรมตามหลักสูตรโดยเน้นรูปแบบเวทีการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในกระบวนการคิดและตัดสินใจของชุมชน
5. ประเด็นสาระของการฝึกอบรม
 - 5.1 หลักการและวัตถุประสงค์ของโครงการ กข.คจ.
 - 5.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้านต่อโครงการ กข.คจ.
 - 5.3 แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับโครงการ กข.คจ. ได้แก่
 1. การพิจารณาอนุมัติโครงการและเงินยืม
 2. การปฏิบัติเกี่ยวกับเงินทุนของโครงการ เช่น การจ่ายเงินยืม การรับคืนเงินยืม การฝากเงินเข้าบัญชีเงินฝาก เป็นต้น
 3. การหมุนเวียนการยืมในรอบต่อ ๆ ไป
 4. การติดตามสนับสนุนและช่วยเหลือครัวเรือน
 - 5.4 การจัดทำทะเบียนบัญชีคุมต่าง ๆ ของการรายงานผล

4. การรับเงินทุนของหมู่บ้านตามโครงการ กข.คจ.

1. คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน ต้องเปิดบัญชีเงินฝากประเภทออมทรัพย์ไว้ที่ธนาคารของรัฐบาล ในท้องที่อำเภอ นั้น ถ้าไม่มีให้ใช้อำเภอข้างเคียง

2. ชื่อบัญชีว่า “บัญชีเงินฝากคณะกรรมการหมู่บ้าน (ระบุชื่อบ้าน) หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....ตามโครงการ กข.คจ. โดยมีคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. 3 คน เป็นผู้เปิดบัญชีและการถอนฝากเงินทุนในบัญชีเงินทุนของหมู่บ้าน

3. เงินฝากในบัญชี ได้แก่

3.1 เงินอุดหนุนจากรัฐบาล (280,000 บาท)

3.2 เงินใช้คืนเงินยืมจากครัวเรือนที่ยืมเงิน

3.3 เงินดอกเบี้ยที่ได้จากเงินตามโครงการ กข.คจ.

3.4 เงินบริจาคและเงินช่วยเหลืออื่น ๆ ที่ให้แก่โครงการ กข.คจ.

4. เมื่อคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน รับเงินคืนจากครัวเรือนแล้ว ต้องนำฝากเข้าบัญชีเงินฝากธนาคารโครงการ กข.คจ. ที่เปิดไว้ภายใน 3 วันทำการ

5. การพิจารณาอนุมัติโครงการที่ครัวเรือนเสนอและการอนุมัติเงินยืม

ตามเกณฑ์การพิจารณาโครงการของครัวเรือนเป้าหมายที่เสนอขอยืมเงินและการพิจารณาอนุมัติเงินยืม

1. ประเภทอาชีพที่ครัวเรือนสามารถเสนอโครงการเพื่อขอยืมเงินได้ คือ

1.1 อาชีพเกษตร

1.2 อาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน

1.3 อาชีพค้าขาย

1.4 อาชีพด้านการช่างต่าง ๆ

1.5 อาชีพอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้านเห็นชอบให้ทำได้

2. การพิจารณาวงเงินยืม พิจารณาจาก

2.1 ระยะเวลาใช้คืน มีกำหนดระยะเวลาใช้คืนเงินยืมไม่เกิน 5 ปีโดยปราศจากดอกเบี้ย

2.2 อาชีพที่เหมาะสม

2.3 รายได้ที่จะเกิดขึ้น

2.4 ความสามารถในการใช้เงินคืน

3. เงื่อนไขในการใช้เงินยืมของครัวเรือน

3.1 ห้ามนำไปใช้หนี้เดิม

3.2 ห้ามนำไปบูรณะซ่อมแซมที่อยู่อาศัย

3.3 ห้ามนำไปใช้จ่ายในครอบครัวนอกจากโครงการที่เสนอขอยืม

4. คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน พิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการ และเสนอแบบคำขอยืมให้คปต.พิจารณาเห็นชอบเพื่อประกอบการพิจารณาอนุมัติเงินยืมแก่ครัวเรือนของคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน

6. การทำสัญญาเงินยืมของครัวเรือน

คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน ให้ครัวเรือนที่ได้รับอนุมัติให้ยืมเงินทำสัญญาเงินยืมตามแบบที่กำหนดในระเบียบ จำนวน 3 ชุด แล้วดำเนินการ ดังนี้

1. มอบให้หัวหน้าครัวเรือนผู้ยืมเงิน 1 ชุด
2. คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน เก็บสัญญาไว้เป็นหลักฐาน 1 ชุด
3. ส่งสัญญาให้พัฒนาการอำเภอ หรือพัฒนากร 1 ชุด พร้อมทั้งแจ้งผลการอนุมัติโครงการ

และเงินยืม

7. การจ่ายเงินให้ครัวเรือนที่ได้รับอนุมัติให้ยืมเงิน

1. คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน เบิกเงินจากบัญชีเงินฝากคณะกรรมการหมู่บ้านตามโครงการ กข.คจ. แล้วโอนเงินเข้าบัญชีออมทรัพย์ของครัวเรือนเป้าหมายที่ได้รับอนุมัติให้ยืมเงินเป็นราย ๆ ไป

2. คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน ต้องให้หัวหน้าครัวเรือนผู้รับเงินลงชื่อในแบบรับเงินหลังจากคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน โอนเงินเข้าบัญชีแล้วทุกครั้ง

8. การรายงานผลการดำเนินงานตามโครงการ กข.คจ.ของคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้านและการจัดทำเอกสารบัญชี

ต้องรายงานผลการดำเนินงานตามโครงการ กข.คจ. ดังนี้

1. แจ้งผลการพิจารณาอนุมัติโครงการและอนุมัติเงินยืมแก่ครัวเรือนเป้าหมายให้อำเภอทราบทุกครั้งเมื่อมีการพิจารณาอนุมัติโครงการและอนุมัติเงินยืม

2. จัดทำบัญชีตามแบบที่กำหนด ได้แก่

2.1 หมู่บ้านที่รับงบประมาณในปี 2536 – 2541 ให้ลงบัญชี 5 เล่ม ได้แก่

1. สมุดบัญชีทะเบียนครัวเรือนยากจนเป้าหมาย
2. บัญชีคุมเงินโครงการ กข.คจ.
3. บัญชีคุมเงินฝากธนาคารโครงการ กข.คจ.
4. บัญชีคุมลูกหนี้โครงการ กข.คจ.

5. บัญชีย่อยลูกหนี้รายตัวโครงการ กข.คจ.
- 2.2 หมู่บ้านที่รับงบประมาณในปี 2542 เป็นต้นไป ให้ลงบัญชี 3 เล่ม ได้แก่
 1. สมุดบัญชีทะเบียนครัวเรือนยากจนเป้าหมาย
 2. บัญชีคุมเงินฝากธนาคาร โครงการ กข.คจ.
 3. บัญชีคุมลูกหนี้ โครงการ กข.คจ.

9. การรับคืนเงินยืมจากครัวเรือน

1. กำหนดการรับคืนเงินยืมให้เป็นไปตามแผนของคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน ซึ่งกำหนดและทำสัญญาไว้กับครัวเรือน
2. คณะกรรมการกองทุน กข.คจ.ประจำหมู่บ้าน รับคืนเงินยืม และติดตามทวงถามจากครัวเรือนที่ยืมเงินตามแผนที่กำหนด
3. เมื่อคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน รับคืนเงินจากครัวเรือนแล้ว ให้ออกใบสำคัญรับเงินให้แก่ครัวเรือนทุกครั้ง และเก็บสำเนาใบสำคัญรับเงินไว้เป็นหลักฐาน
4. นำเงินที่รับคืนแล้วฝากบัญชีเงินฝากธนาคารของ โครงการ กข.คจ. ภายใน 3 วันทำการ
5. ลงบัญชี 4 เล่ม หรือ 2 เล่ม ทุกครั้ง

ในกรณีที่ครัวเรือนไม่สามารถคืนเงินได้ตามแผนที่กำหนดในสัญญา เนื่องจากเกิดเหตุสุดวิสัยหรือเกิดภัยพิบัติให้คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน แนะนำให้ครัวเรือนเสนอขอผ่อนผันการใช้คืนต่อคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน เป็นราย ๆ แล้วแต่กรณีที่เกิดขึ้น

10. การหมุนเวียนการยืมให้กับครัวเรือนในครั้งต่อ ๆ ไป

1. คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน จัดประชุมครัวเรือนเพื่อแจ้งผลการรับคืนเงินยืมพร้อมแสดงหลักฐานการนำเงินที่รับคืนฝากเข้าในบัญชีเงินฝากธนาคารของโครงการ กข.คจ. ภายใน 7 วัน นับจากวันที่รับคืนเงินจากครัวเรือน
2. คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน แจ้งครัวเรือนตามบัญชีรายชื่อที่จัดลำดับไว้แล้ว ให้ครัวเรือนยื่นแบบเสนอโครงการ พร้อมแบบขอยืมเงินโครงการ กข.คจ. เพื่อขอยืมเงินในครั้งต่อไป

11. การติดตามกำกับดูแลและสนับสนุนครัวเรือนที่ยืมเงินไปประกอบอาชีพ

คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้านเป็นผู้ติดตามช่วยเหลือการประกอบอาชีพของครัวเรือนเป้าหมาย ภายหลังจากที่ได้รับเงินยืมไปแล้ว เพื่อดูว่า

1. ได้นำเงินยืมไปประกอบอาชีพตามที่ระบุในโครงการจริงหรือไม่
2. ผลการประกอบอาชีพเป็นอย่างไร ได้ผลหรือไม่ มีปัญหาต้องช่วยเหลือแก้ไขอย่างไร
3. ความพร้อมในการคืนเงินยืมตามจำนวนและระยะเวลาที่กำหนดในสัญญา

4. การบันทึกข้อมูลของครัวเรือนในสมุดบันทึกครัวเรือนเป้าหมาย โครงการ กข.คจ. (เล่มสี่แสด) ครบถ้วนถูกต้องเป็นปัจจุบันหรือไม่อย่างไร โดยมีเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนคอยติดตามประเมินผล แล้วรายงานไปยังจังหวัด ๆ รายงานไปให้กรม ตามลำดับ

ปัญหาที่ผ่านมาของโครงการ กข.คจ.

1. สมาชิกไม่คืนเงินตามกำหนด ซึ่งที่ผ่านมามีวิธีการแก้ไข คือ คณะกรรมการซึ่งเป็นคนในหมู่บ้าน จะคอยตักเตือนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามปรากฏว่าหนี้สูญจะมีไม่มาก เพราะการติดตามจะใช้กฎหมายทางสังคม ในการควบคุมและลงโทษโดยให้สมาชิกตักเตือนกันเอง

2. การใช้เงินไม่ตรงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งส่วนมากคณะกรรมการจะลุ่มอล่วยให้ แต่จะเข้มงวดในเรื่องการคืนเงิน

3. บางแห่งคณะกรรมการนำเงินที่ชาวบ้านใช้คืนแล้วไปใช้ส่วนตัว วิธีการแก้ไขที่ผ่านมาจะใช้กฎหมายบังคับให้คณะกรรมการดังกล่าวใช้เงินคืน บางแห่งต้องอาศัยเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนในพื้นที่ที่เป็นพี่เลี้ยงช่วยไกล่เกลี่ยให้ และที่ร้ายแรงมากที่สุดคือการฟ้องร้องและดำเนินคดีทางกฎหมาย

4. ความสามารถในการบริหารเงินของชาวบ้านมีน้อย ชาวบ้านบางส่วนจึงไม่กล้ากู้เงินใช้ประกอบอาชีพอย่างอื่นเพราะไม่กล้าเสี่ยง และไม่กล้านำเงินไปใช้ จึงพบว่าส่วนมากชาวบ้านมักกู้เงินเพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเท่านั้น ไม่ได้เป็นไปตามจุดประสงค์ของโครงการที่ต้องการอนุมัติให้ชาวบ้านนำเงินไปประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือนค้าขาย อาชีพด้านการช่างรวมทั้งเกษตรกรรมด้วย

5. ประสบการณ์ในหลายๆ พื้นที่พบว่า การคัดเลือกคนจนในหมู่บ้านมีความไม่เป็นธรรม คือ ส่วนมากผู้นำในชุมชนและคณะกรรมการ กข.คจ.จะเป็นคนเลือก กลุ่มคนจนที่ถูกเลือกจึงมักเป็นเครือญาติกับผู้นำในชุมชนและญาติ ๆ ของคณะกรรมการนั่นเอง

แนวโน้มของโครงการในอนาคต

โครงการ กข.คจ. มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของชาวบ้าน แต่มีจำนวนเงินให้หมู่บ้านในจำนวนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท/ปี ในหมู่บ้าน กรณีชาวบ้านที่มีสิทธิ์กู้เงินแต่ละรายจะสามารถกู้เงินรายละ 3,000-20,000 บาทเท่านั้น เงินที่กู้ได้จึงไม่พอกับการนำไปประกอบอาชีพ ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ การจะไปลดได้ปัญหาความยากจนของชาวบ้านจึงได้ผลค่อนข้างน้อย

การบริหารจัดการโครงการกข.คจ. เป็นประสบการณ์ที่ดีของคณะกรรมการและชุมชน เพราะโครงการกข.คจ.เป็นรากฐานให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ถึงการบริหารจัดการเงินกองทุน เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการบริหารกองทุนลักษณะอื่นต่อไป โดยเฉพาะเป็นพื้นฐานที่ดีที่ชาวบ้านจะได้ใช้ประโยชน์จากการบริหารกองทุนดังกล่าวกับกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ ที่ลงสู่หมู่บ้านและชุมชนเมืองทั่วประเทศในปัจจุบันนี้ ยกตัวอย่างเช่น หมู่บ้านที่มีกรรมการกองทุนกข.คจ. เข้มแข็งและมีประสบการณ์การบริหารกองทุนมาแล้วจะมีความพร้อมและได้รับเงินกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติเร็วกว่าหมู่บ้านอื่น

เพราะชาวบ้านเลือกกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติจากคนที่มีพื้นฐานการบริหารกองทุน และเป็นคนดี

3. โครงการเศรษฐกิจชุมชน

ในช่วงปี พ.ศ.2541 ยุครัฐบาล นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีนโยบายเร่งด่วนที่จะฟื้นฟูเศรษฐกิจ และสังคมชนบท อันเนื่องมาจากวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศ กระทรวงมหาดไทย (โดยกรมการปกครองเป็นฝ่ายดำเนินงาน) จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองขึ้น เพื่อฟื้นฟูและสังคมด้วยการพัฒนาชุมชนระดับฐานราก คือ ตำบล หมู่บ้าน ให้มีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศได้อย่างยั่งยืน โดยได้เริ่มดำเนินการในปีงบประมาณ 2541 ซึ่งคณะรัฐมนตรี ได้มีมติเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2541 จัดสรรค่างบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2541 ให้กระทรวงมหาดไทย จำนวน 200 ล้านบาท ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้จัดสรรให้เป็นรายการเงินทุนหมุนเวียน เพื่อเศรษฐกิจชุมชน จำนวน 150 ล้านบาท โดยการจัดสรรให้หมู่บ้านละ 100,000 บาท โดยให้ระยะเวลาคุ้ม 5 ปี และไม่มีดอกเบี้ย

ขั้นตอนการรับเงินและการจ่ายเงิน

1. อธิบดีกรมการปกครองหรือผู้ได้รับมอบหมายจากอธิบดีกรมการปกครองเป็นผู้เบิกจ่ายเงินงบประมาณจากกรมบัญชีกลางตามโครงการเศรษฐกิจชุมชน ภายในวงเงินที่ได้รับอนุมัติจากสำนักงบประมาณ
2. อธิบดีกรมการปกครองหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายนำเงินที่เบิกจากกรมบัญชีกลางเข้าบัญชีเงินฝากที่เปิดไว้
3. กรมการปกครองเปิดบัญชีเงินฝากไว้กับธนาคารที่เป็นรัฐวิสาหกิจในท้องที่ใกล้เคียง โดยใช้ชื่อบัญชีว่า “บัญชีเงินทุนโครงการเศรษฐกิจชุมชน” เพื่อรองรับเงินที่ได้รับอนุมัติจากสำนักงบประมาณ หรือแหล่งเงินอื่น
4. จังหวัดเปิดบัญชีเงินฝากไว้กับธนาคารที่เป็นรัฐวิสาหกิจในจังหวัดโดยใช้ชื่อบัญชีว่า “บัญชีเงินทุนโครงการเศรษฐกิจชุมชนจังหวัด.....”
5. อำเภอเปิดบัญชีเงินฝากไว้กับธนาคารที่เป็นรัฐวิสาหกิจในอำเภอ โดยใช้ชื่อบัญชีว่า “บัญชีเงินทุนโครงการเศรษฐกิจชุมชนอำเภอ....” สภาตำบลใดที่ไม่มีธนาคารที่เป็นรัฐวิสาหกิจให้เปิดบัญชีกับธนาคารพาณิชย์อื่น
6. องค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบลเปิดบัญชีเงินฝากไว้กับธนาคารที่เป็นรัฐวิสาหกิจในจังหวัดโดยใช้ชื่อบัญชีว่า “บัญชีเงินทุนโครงการเศรษฐกิจชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบล/สภาตำบล....”

คณะกรรมการกองทุน

ประกอบไปด้วยคณะกรรมการ 4 ระดับ ดังนี้

1. คณะกรรมการบริหารเงินทุนกลาง ซึ่งประกอบด้วย ปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นประธาน กรรมการ อธิบดีกรมการปกครองและอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน เป็นรองประธานกรรมการ ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้แทนกรมส่งเสริมการเกษตร ผู้แทนกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ผู้แทนกรมการค้าภายใน ผู้แทนกรมประชาสัมพันธ์ ผู้แทนสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ผู้แทนธนาคารออมสิน ผู้แทนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงมหาดไทย ผู้ทรงคุณวุฒิ ตามที่รัฐมนตรีเห็นชอบ จำนวนสองคน เป็นกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักบริหารการปกครองท้องถิ่น เป็นกรรมการและเลขานุการ ผู้อำนวยการกองราชการส่วนตำบล ผู้อำนวยการกองคลัง และผู้อำนวยการส่วนพัฒนาท้องถิ่น สำนักบริหารการปกครองท้องถิ่น กรรมการปกครอง เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ มีหน้าที่ ดังนี้คือ

1. พิจารณาเสนอแนะนโยบายและมาตรการเกี่ยวกับการใช้เงินทุนโครงการเศรษฐกิจชุมชน
2. กำหนดหลักเกณฑ์จัดสรร และเงื่อนไขในการใช้เงินทุนโครงการเศรษฐกิจชุมชน
3. กำกับ ควบคุม ดูแล และติดตามผลการใช้เงินทุนดำเนินงานตามโครงการ
4. พิจารณาอนุมัติการใช้เงินทุนตามวัตถุประสงค์ของโครงการเศรษฐกิจชุมชน
5. ดำเนินการและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. คณะกรรมการพัฒนาจังหวัด เป็นคณะกรรมการบริหารเงินทุนระดับจังหวัด โดยให้ทำการปกครองจังหวัดเป็นฝ่ายเลขานุการ และมีหน้าที่ ดังนี้

1. ปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการบริหารเงินทุนตามระเบียบนี้ในระดับจังหวัด
2. พิจารณาอนุมัติคำขอกู้เงินทุนจากโครงการที่กลุ่มเกษตรกรหรือกลุ่มอาชีพเสนอขอมาตามขั้นตอน
3. พิจารณาผ่อนผันเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกรเสนอขอมา ซึ่งไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในระเบียบนี้
4. พิจารณาจัดสรรวงเงินที่จังหวัดได้รับการสนับสนุนจากเงินงบประมาณ หรือเงินอุดหนุนจากรัฐบาล เงินบริจาคหรือเงินช่วยเหลืออื่น ๆ ที่ให้แก่โครงการเศรษฐกิจชุมชน ให้อำเภอหรือกิ่งอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบลต่าง ๆ ภายในจังหวัด เพื่อดำเนินโครงการตามระเบียบนี้
5. พิจารณาอนุมัติการเปลี่ยนแปลงโครงการที่องค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบลโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการพัฒนาอำเภอเสนอขอเปลี่ยนแปลงเป็นโครงการอื่น หากเห็นว่าการดำเนินงานตามโครงการเดิมจะสูญเปล่าไม่ประสบผลสำเร็จและเปรียบเทียบแล้วเห็นว่าโครงการใหม่ที่จะดำเนินใหม่ที่ดำเนินการนั้นจะมีประโยชน์ดีกว่าโครงการเดิมอย่างชัดเจน
6. กำกับ ดูแล ตรวจสอบ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงานการใช้เงินทุนระดับจังหวัด

7. ซ้ำขาดคำอุทธรณ์ ข้อพิพาทต่าง ๆ ระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบล กับกลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มเกษตรกรผู้กู้ยืมเงินทุน

3. คณะกรรมการพัฒนาอำเภอ เป็นคณะกรรมการบริหารเงินทุนระดับอำเภอ โดยให้ทำการปกครองอำเภอเป็นฝ่ายเลขานุการ และมีหน้าที่ ดังนี้

1. ปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการบริหารเงินทุน
2. พิจารณาก่อนการขอความถูกต้องของคำขอกู้ยืมเงินทุนของกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกร
3. พิจารณาก่อนการขอ ศึกษา ตรวจสอบความเป็นไปได้ของโครงการที่กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกร กู้ยืมมา
4. พิจารณานุมัติให้กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกรกู้ยืมเงินทุนตามโครงการที่เสนอขอมา เฉพาะโครงการที่มีวงเงินกู้ยืมเกิน 100,000 บาท แต่ไม่เกิน 300,000 บาท โดยมีเงินสมทบ ร้อย ละ 30 ของงบประมาณโครงการตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้
5. พิจารณาให้ความเห็นชอบโครงการที่กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกรเสนอขอกู้ยืมในวงเงินเกิน 300,000 บาท ขึ้นไป หรือโครงการที่ขอผ่อนผันเงินสมทบของโครงการเพื่อส่งให้ คณะกรรมการพัฒนาจังหวัดพิจารณาต่อไป
6. กำกับ ดูแล ตรวจสอบ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงานการใช้เงินทุนระดับอำเภอให้คณะกรรมการพัฒนาจังหวัดทราบ

1. คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบลเป็นคณะกรรมการบริหาร เงินทุนระดับตำบล และมีหน้าที่ ดังนี้

1. ปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการบริหารเงินทุนในระดับตำบล
2. พิจารณาก่อนการขอ ตรวจสอบคำร้องการขอกู้ยืมจากกลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มเกษตรกร
3. พิจารณานุมัติให้กลุ่มอาชีพหรือเกษตรกรกู้ยืมเงินทุนตามโครงการที่เสนอขอมาเฉพาะโครงการ ที่มีวงเงินไม่เกิน 100,000 บาท โดยมีเงินสมทบร้อยละ 30 ของวงเงินงบประมาณโครงการ เว้นแต่จะเห็นว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกร มีความเป็นไปได้สูงและไม่มีความเสี่ยงกับเงินที่กู้ยืมว่าจะสูญไป โครงการดังกล่าวจะไม่มีเงินสมทบ ก็ได้
4. พิจารณาให้ความเห็นชอบโครงการที่กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกรเสนอขอกู้ยืมในวงเงินเกิน 100,000 บาทขึ้นไป ส่งให้คณะกรรมการพัฒนาอำเภอพิจารณาต่อไป
5. เป็นผู้ลงนามในแบบสัญญาให้กู้ยืมเงิน โดยให้ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วน ตำบลหรือสภาตำบลเป็นผู้ลงนาม แล้วแต่กรณี

6. กำกับ ดูแล ตรวจสอบ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงาน การใช้เงินทุนระดับตำบลให้คณะกรรมการพัฒนาอำเภอทราบ
7. เร่งรัดติดตามทวงถามการชำระหนี้ และการดำเนินการตามกฎหมายกับกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกรที่ผิดสัญญาในการชำระหนี้ ซึ่งต้องระวังไม่ให้ขาดอายุความ ซึ่งในระหว่างที่ไม่มีการผิ ดนัด องค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบลไม่มีสิทธิ์คิดดอกเบี้ยหรือหาผลประโยชน์จากเงินที่ นำไปให้กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกรกู้ยืม

เงื่อนไขของการยืมเงินและการจ่ายเงิน

กลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มเกษตรกรที่ต้องการขอยืมเงินทุน จะต้องเสนอเป็นโครงการและปฏิบัติ ตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. เป็นโครงการเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน
2. ต้องมีแผนการชำระเงินคืน ที่แสดงปรากฏไว้ในโครงการที่ชัดเจน
3. กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกรจะต้องมีเงินกองทุนของกลุ่มร่วมสมทบงบประมาณ ร้อยละ 30 ของโครงการที่ต้องการกู้ยืมเงินลงทุน
4. ยื่นแบบคำร้องขอกู้เงินทุนตามระเบียบที่กำหนดไว้

วงเงินที่กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกรขอกู้ยืม กลุ่มละไม่เกิน 300,000 บาท กำหนดผ่อนชำระไม่ เกิน 5 ปี โดยไม่คิดดอกเบี้ย ซึ่งเกษตรกรอาจขอกู้ยืมเงินสูงกว่า 300,000 บาท แต่ไม่เกิน 500,000 บาท หรือไม่มีเงินสมทบครบตามอัตราที่กำหนดไว้ หากคณะกรรมการพัฒนาอำเภอหรือคณะกรรมการ พัฒนาจังหวัดแล้วแต่กรณีเห็นว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกร มีความ เป็นไปได้สูงและไม่มีความเสี่ยงกับเงินที่กู้ยืมว่าจะสูญไป และกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกรที่ได้ทำสัญญากู้ยืม เงินแล้วจะขอกู้เงินทุนต่อไปได้ต่อเมื่อได้ชำระเงินยืมครบหมดสิ้นตามสัญญาแล้ว และกรณีผลการดำเนินของ ของกลุ่มได้รับผลสำเร็จดีมาก และประสงค์จะชำระเงินยืมให้หมดก่อนระยะเวลาตามสัญญา ก็สามารถกระทำ ได้

ขั้นตอนการพิจารณาอนุมัติให้กู้ยืมเงิน

1. กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกร เสนอคณะกรรมการหมู่บ้านให้รับรองว่าเป็นกลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มเกษตรกรที่มีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านนั้นจริงและให้คณะกรรมการหมู่บ้านนำโครงการที่กลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มเกษตรกรเสนอมาผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน หรือเวทีชาวบ้านร่วมกันพิจารณา และหากมีกลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มเกษตรกรยื่นเสนอขอกู้ยืมเงินทุนมากกว่าหนึ่งกลุ่มให้พิจารณาจัดเรียงลำดับความสำคัญตาม ความจำเป็นและความเหมาะสมของโครงการ ทั้งนี้ให้แล้วเสร็จภายในสิบห้าวันนับตั้งแต่วันที่ได้รับ โครงการ

2. ให้คณะกรรมการหมู่บ้านนำโครงการที่ผ่านการพิจารณาจากเวทีประชาคมหมู่บ้าน หรือ

เวทีชาวบ้านแล้วส่งให้คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบลพิจารณา

ในกรณีที่โครงการใดเป็นไปตามระเบียบที่กำหนดไว้จะอยู่ในอำนาจหน้าที่ที่คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบล ซึ่งสามารถพิจารณาอนุมัติได้ เมื่อพิจารณาแล้วให้แจ้งผลให้กลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกรที่ได้รับอนุมัติให้มาทำสัญญาเพื่อดำเนินการต่อไป และแจ้งให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการพัฒนาอำเภอทราบ ทั้งนี้ให้แล้วเสร็จภายในเจ็ดวันนับตั้งแต่วันที่ได้รับโครงการ

ในกรณีที่โครงการใดอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่การอนุมัติของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบล หรือเป็นโครงการที่ต้องขอผ่อนผันให้คณะกรรมการบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบล พิจารณาแล้วรวบรวมโครงการพร้อมเสนอความเห็นให้คณะกรรมการพัฒนาอำเภอพิจารณาและแจ้งให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลทราบ ทั้งนี้ให้แล้วเสร็จภายในเจ็ดวันนับตั้งแต่วันที่ได้รับโครงการ

3. คณะกรรมการพัฒนาอำเภอ นำโครงการที่ได้รับจากคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบล มาดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ ในกรณีที่โครงการใดเป็นไปตามระเบียบและอยู่ในอำนาจหน้าที่ที่คณะกรรมการพัฒนาอำเภอสามารถพิจารณาอนุมัติได้ เมื่อพิจารณาแล้วให้แจ้งผลให้คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบลดำเนินการต่อไป และแจ้งให้คณะกรรมการพัฒนาจังหวัดทราบ ทั้งนี้ให้แล้วเสร็จภายในเจ็ดวันนับตั้งแต่วันที่ได้รับโครงการ

ในกรณีที่โครงการใดที่อยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่การอนุมัติของคณะกรรมการพัฒนาอำเภอ หรือเป็นโครงการที่ต้องขอผ่อนผัน ให้คณะกรรมการพัฒนาอำเภอพิจารณาแล้วรวบรวมโครงการพร้อมเสนอความเห็นให้คณะกรรมการพัฒนาจังหวัดพิจารณา ทั้งนี้ให้แล้วเสร็จภายในเจ็ดวันนับตั้งแต่วันที่ได้รับโครงการ

4. เมื่อคณะกรรมการพัฒนาจังหวัดได้รับโครงการแล้วให้พิจารณาถึงผลกระทบต่อความจำเป็น ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ของโครงการแล้ว แจ้งผลการพิจารณากลับไปตามลำดับโดยเร็ว ทั้งนี้ให้แล้วเสร็จภายในสิบห้าวันนับตั้งแต่วันที่ได้รับโครงการ

5. ในการขอรับการสนับสนุนงบประมาณโครงการจากเงินงบประมาณ เงินอุดหนุนจากรัฐบาล เงินบริจาคหรือเงินช่วยเหลืออื่น ๆ ที่ให้แก่โครงการเศรษฐกิจชุมชน เมื่อคณะกรรมการพัฒนาจังหวัดอนุมัติโครงการแล้วให้เสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณไปยังคณะกรรมการบริหารเงินกลางหรือ หน่วยงานเจ้าของงบประมาณนั้น แล้วแต่กรณี

6. เมื่อคณะกรรมการพัฒนาจังหวัดได้รับแจ้งการจัดสรรหรือสนับสนุนงบประมาณตามข้อ (5) แล้ว ให้คณะกรรมการพัฒนาจังหวัดแจ้งผลการอนุมัติกลับไปตามลำดับ

7. ให้คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสภาตำบลแจ้งกลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มเกษตรกรที่เป็นเจ้าของโครงการที่ได้รับการอนุมัติให้กู้ยืมเงินทุน มาทำสัญญากู้ยืมเงินทุนกับคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสภาตำบล เพื่อนำเงินไปดำเนินโครงการ ทั้งนี้ ให้แล้วเสร็จภายในเจ็ดวันนับตั้งแต่วันที่ได้รับการแจ้งอนุมัติโครงการ

การทำสัญญากู้ยืมเงิน

สัญญากู้ยืมเงินกับกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกรให้ทำขึ้นอย่างน้อยสี่ชุด โดยเก็บรักษาไว้กับกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มเกษตรกรหนึ่งชุด องค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบลหนึ่งชุด คณะกรรมการพัฒนาอำเภอหนึ่งชุด และคณะกรรมการพัฒนาจังหวัดหนึ่งชุด

การควบคุม ตรวจสอบ

การควบคุม ตรวจสอบ และรายงานผลการดำเนินงานโครงการมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังนี้

1. องค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล จัดทำบัญชีแสดงรายการยืม และการชำระคืนเงินทุนหมุนเวียนขององค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล

2. องค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล จัดทำรายงานฐานะทางการเงินของเงินทุนหมุนเวียน และผลการดำเนินงานตามแบบรายงานที่กำหนดให้นายอำเภอทราบ ภายในวันที่ 1 ของเดือน มกราคม เมษายน กรกฎาคม และตุลาคม

3. อำเภอรวบรวมรายงานฐานะทางการเงินของเงินทุนหมุนเวียนและผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบลในพื้นที่ รายงานให้จังหวัดทราบ ภายในวันที่ 5 ของเดือน

4. จังหวัดรวบรวมรายงานฐานะการเงินของเงินทุนหมุนเวียนและผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบลในพื้นที่ รายงานให้กรมการปกครองทราบ ภายในวันที่ 10 ของเดือน

เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการและบริหารเงินทุนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลมีนโยบายให้จังหวัดหรืออำเภอแต่งตั้งเจ้าหน้าที่จากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนส่งเสริม ติดตาม ประเมินผล กำกับ ดูแล การดำเนินงานตามโครงการของกลุ่มต่าง ๆ และพิจารณาแต่งตั้งผู้มีความรู้ด้านบัญชี ทำการตรวจสอบบัญชีการเงินของเงินทุน แล้วรายงานผลการตรวจสอบบัญชี ดังกล่าวให้ทราบอย่างน้อยปีละครั้ง

ปัญหาของโครงการฯ ที่ผ่านมา

1. สมาชิกใช้เงินผิดวัตถุประสงค์ โดยไม่ได้นำไปประกอบอาชีพเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน แต่นำเงินไปใช้จ่ายอย่างอื่น หรือนำเงินไปใช้หนี้เดิมที่มีอยู่

2. สมาชิกขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องแนวคิดและหลักการของโครงการ

3. คณะกรรมการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบัญชีและการบริหาร

แนวโน้มของโครงการในอนาคต

ปัจจุบันโครงการเศรษฐกิจชุมชนไม่ได้รับการกล่าวถึงเท่าที่ควร เนื่องจากมีเงินกองทุนอื่น ๆ เข้าไปในชุมชนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันพบว่าสมาชิกบางส่วนได้นำเงินมาคืนให้กับกองทุนแล้ว ซึ่งโครงการนี้

เหลือระยะเวลาดำเนินการอีกประมาณ 8 เดือนเท่านั้นที่จะครบกำหนดการให้เงินยืมและสมาชิกจะต้องคืนเงินให้กับรัฐบาล คงต้องรอผลในช่วงนั้นว่าการคืนเงินให้รัฐบาลจะมีมากน้อยแค่ไหน

4. โครงการธนาคารประชาชน

รัฐบาลชุดทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีได้มีแนวคิดจัดทำโครงการธนาคารประชาชน (People Bank) ซึ่งเป็นโครงการเร่งด่วนที่มุ่งเน้นให้ประชาชนทุกคนสามารถใช้บริการทางการเงินเท่าเทียมกัน ส่งเสริมให้ประชาชนผู้ด้อยโอกาสสามารถเข้าสู่ระบบการเงินที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทุกระดับและส่งเสริมผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐกิจพื้นฐานให้กระจายไปอย่างทั่วถึง และให้มีเงินทุนเพื่อประกอบการอย่างยุติธรรม โดยมีธนาคารออมสินภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงการคลังเป็นสถาบันการเงินที่จัดตั้งโครงการธนาคารประชาชนเพื่อให้ประชาชนได้กู้เงินโดยไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน โดยเริ่มเปิดให้บริการในลักษณะของโครงการทดลองธนาคารประชาชน ณ ธนาคารออมสิน สำนักงานใหญ่ เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2544 และได้ให้บริการประชาชนผ่านธนาคารออมสินทุกสาขาทั่วประเทศ ตั้งแต่วันที่ 25 มิถุนายน 2544 เป็นต้นไป

การให้บริการของธนาคารออมสิน เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนทั่วไป ผู้ที่ประกอบอาชีพอิสระรายย่อย พ่อค้า แม่ค้า ได้เต็มรูปแบบอย่างต่อเนื่อง มีการให้บริการอยู่ 4 ด้านคือ

1. การออมทรัพย์ ที่มั่นคง ปลอดภัย และได้รับผลประโยชน์ที่คุ้มค่า
2. สินเชื่อ ที่มีเงื่อนไขไม่ยุ่งยากซับซ้อนในวงเงินที่เพียงพอต่อความจำเป็น
3. การเงินในรูปแบบอื่น ๆ ตามความต้องการ
4. บริการให้การฝึกอบรมที่จำเป็น ให้คำปรึกษา และแก้ไขปัญหาทั้งทางด้านการเงิน อาชีพและด้านอื่น ๆ เป็นพิเศษแก่ลูกค้าที่เป็นสมาชิกของโครงการประชาชน

ประเภทการบริการของธนาคารประชาชน

2. ด้านเงินฝาก สมาชิกสามารถใช้บริการด้านเงินฝากได้ทุกประเภทของธนาคาร
3. ด้านการพัฒนา มีการให้บริการฝึกอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพอย่างต่อเนื่องและให้คำปรึกษาในการประกอบอาชีพ
4. ด้านสินเชื่อ สมาชิกของโครงการสามารถขอสินเชื่อเพื่อไปลงทุนประกอบอาชีพได้

คุณสมบัติของสมาชิก

1. เป็นผู้ประกอบการรายย่อยหรือผู้มีรายได้ประจำอยู่แล้ว แต่มีความประสงค์ที่จะประกอบอาชีพเสริมเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น หรือ ผู้ที่ยังไม่ประกอบอาชีพใด ๆ ที่มีความตั้งใจที่จะประกอบอาชีพอิสระรายย่อย
2. มีถิ่นที่อยู่แน่นอนสามารถติดต่อได้โดยสะดวก

3. ผู้กู้จะต้องมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ในกรณีที่ยังไม่ครบ 2 ปีบริบูรณ์จะต้องให้ บิดา-มารดา หรือผู้ปกครองเป็นผู้กู้แทน
4. มีสถานที่ประกอบอาชีพ/จำหน่าย/รับจ้าง หรือ ให้บริการแก่ลูกค้าที่แน่นอน สามารถติดต่อกับได้

วิธีการสมัครเข้าเป็นสมาชิก

1. สมัครได้ที่ธนาคารออมสิน สำนักงานใหญ่ และธนาคารออมสินทุกสาขา โดยการกรอกข้อมูลในใบสมัครให้ครบถ้วน พร้อมแนบ รูปถ่าย 1 นิ้วจำนวน 2 รูป สำเนาบัตรประชาชน และสำเนาทะเบียนบ้านอย่างละ 1 ใบ
2. เปิดบัญชีเงินฝากประเภทเพื่อเรียกในชื่อของผู้สมัคร 1 บัญชี สำหรับจำนวนเงินฝากในบัญชีขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้สมัคร
3. ผู้สมัครสมาชิกแต่ละคนจะสามารถสมัครเข้าเป็นสมาชิกได้เพียงสาขาเดียวเท่านั้น

การขอกู้ยืมเงิน

สมาชิกที่มีความจำเป็นสามารถขอกู้ยืมเงินได้ ณ วันที่สมัครเข้าเป็นสมาชิก โดยกรอกแบบคำขอกู้ไว้ก่อนและธนาคารจะพิจารณาเงินกู้หลังจากที่ได้ฝากเงินอย่างต่อเนื่องครบ 2 เดือนแล้ว ยกเลิก ลูกค้ายืมเงินของธนาคารออมสินที่มีบัญชีเงินฝากอยู่ก่อนแล้วสามารถขอกู้ได้ทันที โดยธนาคารจะพิจารณาเงินกู้ให้ตามความเหมาะสมเป็นราย ๆ ไป

วงเงินกู้

ธนาคารจะให้กู้เพื่อประกอบอาชีพตามวงเงินที่จำเป็นต้องใช้จริงและอยู่ในวิสัยที่ผู้กู้จะสามารถชำระคืนได้ โดยมีวงเงินกู้ ดังนี้

1. วงเงินกู้ครั้งแรกไม่เกินรายละ 15,000 บาท (ใช้บุคคลค้ำประกัน 2 คน)
2. วงเงินกู้ในครั้งต่อไปไม่เกินรายละ 30,000 บาท
3. กรณีขอกู้เงินเกินกว่า 30,000 บาท ให้ใช้หลักทรัพย์ตามที่ธนาคารประกาศกำหนดเป็นประกัน

อัตราดอกเบี้ย

ร้อยละ 1 ต่อเดือน

การผ่อนชำระคืน

ผู้กู้สามารถผ่อนชำระคืนเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยเป็นงวด ภายในระยะเวลาไม่เกิน 13 เดือน

สถานที่ยื่นกู้

สามารถยื่นเรื่องขอกู้ได้ ณ ธนาคารออมสินสาขาที่สมัครเข้าเป็นสมาชิก

หลักประกันเงินกู้

ใช้บุคคลหรือหลักทรัพย์ (อสังหาริมทรัพย์/สังหาริมทรัพย์) ค้ำประกัน

กรณีใช้บุคคลค้ำประกัน

ธนาคารจะพิจารณาให้ผู้กู้สามารถใช้บุคคลค้ำประกันเงินกู้ได้ตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. ผู้ค้ำประกันต้องมีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ และเมื่อรวมอายุผู้ค้ำประกันกับระยะเวลาที่ข่าเงินกู้จะต้องไม่เกิน 65 ปี
 2. มีถิ่นที่อยู่แน่นอนสามารถติดต่อได้
 3. ค้ำประกันผู้กู้ได้ไม่เกิน 2 คน
 4. ไม่เป็นผู้ค้ำประกันเงินกู้ประเภทอื่นของธนาคาร
 5. กรณีใช้สมาชิกโครงการธนาคารประชาชนค้ำประกันจะต้องเป็นสมาชิกในธนาคารออมสินสาขาเดียวกันกับผู้กู้จำนวนไม่น้อยกว่า 2 คน ค้ำประกัน
 6. กรณีใช้ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ หรือพนักงานองค์การของรัฐค้ำประกันจะต้องดำรงตำแหน่งตั้งแต่ระดับ 3 ขึ้นไป หรือเทียบเท่าได้ไม่ต่ำกว่านี้ จำนวน 1 คนขึ้นไป ค้ำประกัน
 7. กรณีใช้ผู้มีรายได้ประจำซึ่งเป็นพนักงานของบริษัท/องค์กรธุรกิจเอกชน จะต้องทำงานในบริษัท/องค์กรธุรกิจนั้น ติดต่อกันไม่น้อยกว่า 3 ปี จำนวนไม่น้อยกว่า 2 คน ค้ำประกัน
 8. กรณีใช้ลูกค้ำทั่วไปของธนาคารออมสินค้ำประกันจะต้องเป็นบุคคลที่ธนาคารให้ความเชื่อถือ จำนวนไม่น้อยกว่า 2 คน ค้ำประกัน
- ทั้งนี้ ผู้ค้ำประกันแต่ละคนในทุกกรณีข้างต้น จะค้ำประกันผู้กู้ได้ไม่เกิน 2 ราย

ในกรณีที่ใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน

สามารถใช้หลักทรัพย์ได้ทั้งอสังหาริมทรัพย์และสังหาริมทรัพย์ ซึ่งเป็นของผู้กู้ หรือ เป็นของบุคคลอื่นที่ยินยอมให้ค้ำประกัน ดังต่อไปนี้

- สมุดเงินฝากออมสิน และหรือสลากออมสินพิเศษ โดยเงินฝากในบัญชีต้องคุ้มกับมูลหนี้
- สังหาริมทรัพย์ที่มีทะเบียน ได้แก่ รถยนต์ และรถจักรยานยนต์ที่อยู่ในสภาพใช้งานได้ และได้ทำประกันภัยเรียบร้อยแล้ว โดยค่านิ่งถึงอายุการใช้งานประกอบการพิจารณา
- อสังหาริมทรัพย์ ที่ตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน มีสาธารณูปโภคตามความจำเป็น และทางสาธารณประโยชน์ ซึ่งรถยนต์ผ่านเข้า-ออกได้สะดวก

การชำระคืนเงินกู้

ชำระหนี้โดยวิธีหักบัญชีเงินฝาก

บริการพิเศษ

สมาชิกที่ได้รับอนุมัติเงินกู้จะได้รับการประกันอุบัติเหตุในวงเงินไม่เกิน 100,000 บาท โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ เพิ่มเติม

ปัญหาของโครงการที่ผ่านมา

จะเห็นได้ว่าคุณสมบัติข้อที่ 2 ของโครงการธนาคารประชาชนที่ระบุว่าผู้ที่จะเป็นสมาชิกจะต้องมีที่อยู่แน่นอนและสามารถติดต่อได้สะดวกนั่นเองที่ทำให้คนจนหรือคนด้อยโอกาสจริง ๆ มีโอกาสได้รับการช่วยเหลือน้อยลง เช่น ในกรณีคนที่ไม่มีที่อยู่อาศัยแน่นอน คนที่พักอาศัยในชุมชนแออัด เป็นต้น

แนวโน้มของโครงการในอนาคต

โครงการธนาคารประชาชนนับว่าเป็นโครงการที่ลงสู่กลุ่มคนจนที่ประกอบอาชีพค้าขายหรือประกอบอาชีพรายย่อยที่มีรายได้ที่แน่นอน โดยไม่ต้องรอผลผลิตตามฤดูกาลเหมือนอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นแนวโน้มการให้ความช่วยเหลือจึงค่อนข้างแน่นอน และไม่น่าจะมีปัญหาในเรื่องการคืนเงิน ในปัจจุบันทางธนาคารออมสินยังได้มีมาตรการเพิ่มจำนวนวงเงินกู้ในงวดต่อไปให้กับลูกค้าที่คืนเงินตรงเวลาและได้ขยายระยะเวลาการกู้ยืมเงินออกไปอีก ซึ่งเป็นตัวชี้วัดอย่างหนึ่งว่าการดำเนินโครงการประสบความสำเร็จ และมีหนี้เสียน้อย

5. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติเป็นกองทุนใหม่ที่ได้เริ่มดำเนินการมาเมื่อไม่นานมานี้ โดยนโยบายของรัฐบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ จัดตั้งโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2544 เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายเร่งด่วนในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ สำหรับเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดระบบและบริหารของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน อันเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต โดยรัฐบาลได้ให้กองทุนละ 1 ล้านบาท หมู่บ้านและชุมชนเมืองทั่วประเทศ โดยมีงบประมาณรวมทั้งหมดกว่า 80,000 ล้านบาท

แนวคิดหลัก

1. เสริมสร้างสำนักความเป็นชุมชนและท้องถิ่น
2. ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้าน และชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง
3. เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน
4. เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชน และประชาสังคม
5. กระจายอำนาจให้ท้องถิ่น และพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน

หลักการสำคัญ

1. สนับสนุนให้ประชาชนเข้าหาแหล่งทุนเพื่อการประกอบอาชีพ
2. รัฐบาลสนับสนุนเงินลงทุนระดับหมู่บ้าน
3. มีการจัดการตั้งคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านขึ้น 1 คณะ โดยไม่มีรูปแบบตายตัว แต่ให้มาจากการเลือกตั้ง
4. คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน มีหน้าที่
 - 4.1 ดูแล รักษาเงินทุนของหมู่บ้าน
 - 4.2 พิจารณาคำร้อง/โครงการขอกู้ยืมเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพ
 - 4.3 ติดตามการชำระคืนเงินกู้ยืม
 - 4.4 ทำให้เงินกองทุนเกิดการกู้ยืมหมุนเวียน

วัตถุประสงค์

1. เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน และชุมชนเมืองสำหรับการลงทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้หรือเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน และสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้าน หรือชุมชน ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบ และบริหารจัดการเงินทุนของตนเอง
2. เสริมสร้างกระบวนการการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพ และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านและชุมชนเมือง
3. กระตุ้นเศรษฐกิจ ในระดับฐานรากของประเทศรวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต
4. เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้าน หรือชุมชนเมือง

แนวทางและขั้นตอนดำเนินงาน

1. งบประมาณกองทุนฯ

- 1.1 ขณะนี้รัฐบาลได้มอบเงินกองทุนให้หมู่บ้านและชุมชนเมืองทั่วประเทศทั้งหมดกว่า 8 หมื่นล้านบาท
- 1.2 จัดตั้ง “คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านระดับชาติ” โดยใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี
- 1.3 ภายหลังจากตั้งคณะกรรมการกองทุนฯ ระดับชาติแล้ว ได้กำหนดแนวทางให้เกิดการประชาสัมพันธ์และสนับสนุนโดยหน่วยงานหลายฝ่ายให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการกองทุนระดับหมู่บ้านให้ถูกต้องและเข้มแข็งแล้วเสนอคำร้อง/โครงการกู้ยืมได้เลย
- 1.4 ธนาคารจะทำหน้าที่สำรองเงินทุนของหมู่บ้านไว้เท่านั้น อำนาจเป็นของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน เมื่อเข้มแข็งและมีความพร้อมก็พิจารณาคำร้อง/โครงการ ขอกู้ยืมเงินทุนได้เลย

2. จัดตั้งคณะกรรมการกองทุนระดับหมู่บ้าน

- 2.1 จะจัดตั้งคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านระดับชาติ ชั้น 1 คณะ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อทำหน้าที่หลัก 3 ประการ คือ
 1. กำหนดนโยบาย
 2. ผลักดันให้กองทุนเกิดประโยชน์ต่อประชาชนในหมู่บ้าน
 3. ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน
- 2.2 ให้ประชาชนและองค์กรประชาชนเป็นแกนนำในการจัดตั้ง โดยคำนึงถึงคนดี เป็นที่ยอมรับ เพื่อร่วมกันคิด ตรวจสอบ และยืนยัน ด้วยความเข้มแข็งให้ประชาชนในหมู่บ้านยอมรับและศรัทธา
- 2.3 ส่วนราชการให้คำแนะนำ และอำนวยความสะดวกในการจัดตั้ง
- 2.4 มุ่งให้เกิดความเข้มแข็ง ถูกต้อง และเป็น “ยุทธศาสตร์ พลังแผ่นดิน” โดยประชาชนเลือกกันเอง เพื่อเป็นทุนทางสังคม เป็นพลังขับเคลื่อนในการแก้ไขปัญหาเสพติด การพัฒนาอาชีพ การจัดกิจกรรมหนึ่งผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบล และขยายการลงทุน
- 2.5 ออกกฎหมายรองรับให้คณะกรรมการกองทุนระดับหมู่บ้าน เป็น “นิติบุคคล” ต่อไป
- 2.6 ผลการจัดตั้งและความเข้มแข็งของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน จะเป็นตัววัดความพร้อมและเมื่อคณะกรรมการฯ มีความพร้อมแล้วพิจารณาคำขอกู้ของประชาชน และอนุมัติเงินกู้ยืมจากธนาคารได้เลย

3. ความเป็นธรรมและการตรวจสอบ พิจารณาจาก

- 3.1 ให้ประชาชน และองค์กร เลือกกันเอง และช่วยกันตรวจสอบ
- 3.2 หน่วยงานที่ใกล้ชิดประชาชนรวมตัวกันช่วยชาวบ้าน

3.3 ใช้พลังและประสบการณ์จากหลาย ๆ ฝ่ายเข้ามาช่วยกัน

การเตรียมความพร้อมของหมู่บ้านและชุมชน

ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองจะต้องร่วมกันเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง ตามขั้นตอน ดังนี้

1. สร้างจิตสำนึก และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

- สร้างจิตสำนึกร่วมกันของประชาชน ในการเป็นเจ้าของกองทุนที่จะต้องร่วมกันบริหารจัดการโดยประชาชนเพื่อประชาชนของหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง
- สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ทราบนโยบาย กลไก แนวทางการบริหารจัดการกองทุนของตนเอง
- สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการ และบริหารจัดการกองทุน เริ่มจากร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามตรวจสอบ ร่วมรับผลประโยชน์ ตลอดจนร่วมสร้างกองทุนไปสู่ความยั่งยืนต่อไป

2. เลือกสรรคนดีเป็นกรรมการกองทุน

- จัดเวทีชาวบ้านเพื่อเลือกสรรคณะกรรมการกองทุนจำนวน 15 คน ตามระเบียบของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ดังนี้
องค์ประชุมของเวทีชาวบ้าน คือ จำนวนสามในสี่ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดของหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง
ร่วมกันกำหนดวิธีการและดำเนินการเลือกกันเอง
เลือกคณะกรรมการกองทุน ในช่วงระยะเวลาที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกำหนด
เลือกคนดีมีความรู้ ประสบการณ์ อีกทั้งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด

คุณสมบัติคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

ประชาชนร่วมกันคัดเลือกคนดีและมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้ เป็นคณะกรรมการกองทุนเพื่อบริหารกองทุนขอประชาชน

- เป็นผู้ที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านหรือชุมชนมาไม่น้อยกว่า 2 ปี
- เป็นผู้ที่มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์
- เป็นผู้ปฏิบัติตนอยู่ในหลักศาสนา มีความรับผิดชอบเสียสละ มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านและชุมชนเมือง ไม่ติดการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ไม่มีประวัติเสียด้านการเงินและยึดมั่นระบอบประชาธิปไตย
- ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย หรือไร้ความสามารถ

- ไม่เคยรับโทษจำคุก เว้นแต่โทษที่กระทำโดยประมาท
- ไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือไม่เคยกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน เว้นแต่ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สินและความผิดฐานบุกรุก
- ไม่เคยถูกไล่ออก หรือให้ออกจากราชการหรือรัฐวิสาหกิจ
- ไม่เป็นผู้ไม่ไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้ง
- ไม่เคยถูกให้ออกจากคณะกรรมการกองทุนด้วยมติของคณะกรรมการหรือมติของสมาชิก

หลักการจัดสรรเงิน

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติมีหลักการในการจัดสรรเงินให้แก่กองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง ดังนี้

1. ความพร้อม ความสนใจ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง
2. ความพร้อมของคณะกรรมการกองทุน ที่เน้นความพร้อมของบุคคลทั้งในด้านความรู้ และประสบการณ์ในการบริหารจัดการกองทุน
3. ความพร้อมของระบบการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุนโดยสมาชิก
4. ความพร้อมของการบริหารจัดการ ที่สอดคล้องและเกื้อกูลกัน ระหว่างกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองกับกองทุนอื่น ๆ ที่หน่วยงานราชการจัดตั้งขึ้นในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

เมื่อจัดทำระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์ และวิธีการบริหารกองทุนแล้ว คณะกรรมการกองทุน (กตท) และสมาชิกจะต้องร่วมกันดำเนินการตามกตทที่วางไว้ เช่น

- การรับสมาชิก
- การระดมทุน
- การจัดทำระบบบัญชี
- การจัดระบบการตรวจสอบ
- การมอบหมายภารกิจ ความรับผิดชอบของกรรมการ
- อื่น ๆ

จัดทำระเบียบข้อบังคับ

เมื่อดำเนินการเลือกตั้งคณะกรรมการกองทุนแล้ว คณะกรรมการกองทุน และประชาชนร่วมกันจัดทำระเบียบข้อบังคับ หลักเกณฑ์ และวิธีการเกี่ยวกับการบริหารกองทุน (กตท) กองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองของตนเอง โดยมีแนวทางดังนี้

คือ

- ประเด็นที่ต้องเป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด

วงเงินกู้ยืมรายหนึ่งไม่เกินสองหมื่นบาท หากเกินต้องให้สมาชิกพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาด แต่รายหนึ่งต้องไม่เกินห้าหมื่นบาท

ระยะเวลาชำระคืนเงินกู้ยืมไม่เกินหนึ่งปี

- ประเด็นอื่น ๆ คณะกรรมการกองทุนโดยความเห็นชอบของสมาชิกเป็นผู้กำหนด

การขอรับการจัดสรรเงินจากรัฐบาล

เมื่อกองทุนได้ดำเนินการจัดตั้งกองทุนเรียบร้อยแล้ว สามารถขอรับการจัดสรรเงินจากคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การขอขึ้นทะเบียนกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

- จัดทำแบบขอขึ้นทะเบียนตามแบบ กทบ.2 ซึ่งขอรับแบบ กทบ.2 จากคณะอนุกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอ

- ยื่นแบบคำขอขึ้นทะเบียนกับธนาคารออมสิน หรือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด พร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้อง คือ ระเบียบข้อบังคับของกองทุน

- เปิดบัญชีกับธนาคาร

2. การประเมินความพร้อมกองทุน

เมื่อกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมืองได้ยื่นขึ้นทะเบียนต่อธนาคารแล้ว คณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอร่วมกับกองทุนหมู่บ้าน จะประเมินความพร้อมในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- การคัดเลือกคณะกรรมการกองทุน
- คุณสมบัติของคณะกรรมการกองทุน
- ความรู้ ประสบการณ์ และความมั่นใจการบริหารกองทุนของคณะกรรมการกองทุน
- ระเบียบ ข้อบังคับในการดำเนินการกองทุน
- การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน หรือสมาชิกในการจัดการกองทุน
- การปฏิบัติของสมาชิกตามระเบียบ และข้อบังคับของกองทุน
- การเปิดบัญชีเงินฝากของกองทุน

วิธีการเตรียมความพร้อม

คณะกรรมการกองทุน ดำเนินการเพื่อให้เกิดความพร้อมด้วยวิธีดังนี้

- สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในหมู่บ้านหรือชุมชน โดยการใช้เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนอื่นผ่านการประเมินความพร้อมแล้วเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- การสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการและการจัดการแก่คณะกรรมการกองทุนและสมาชิกจากอนุกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัดและอำเภอ

เมื่อมีความพร้อมแล้วคณะกรรมการกองทุนแจ้งคณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอ เพื่อมาติดตามตรวจสอบ และรายงานคณะกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัด หลังจากนั้นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติจะโอนเงินเข้ากองทุน เมื่อได้รับรายงานจากคณะกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัด

3. รับเงินจัดสรร

เมื่อคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ อนุมัติเงินจัดสรรตามผลการประเมินความพร้อมแล้ว จะแจ้งให้กองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองทราบ เมื่อกองทุนได้รับแล้วให้ติดต่อธนาคารเพื่อทำหลักฐานการรับเงินจัดสรร โดยมีเอกสารดังต่อไปนี้

- สมุดบัญชีเงินฝากของกองทุน
- มติที่ประชุม ซึ่งเห็นชอบและมอบหมายให้คณะกรรมการกองทุน เป็นผู้มีอำนาจในการทำนิติกรรมสัญญากับธนาคารไปแสดงต่อธนาคารฯ และมติดังกล่าวต้องให้ประธานกรรมการของกองทุนลงนามกำกับ และรับรองสำเนาครบทุกหน้า
- บัตรประจำตัวประชาชนของคณะกรรมการกองทุน

ผลที่จะได้รับจากการดำเนินงาน

1. เป็นการช่วยเพื่อให้ชาวบ้านได้ช่วยตนเอง มีการเรียนรู้ร่วมกัน และมีจิตสำนึกร่วมกันในการเป็นเจ้าของกองทุน
2. เกิดการหมุนเวียนการกู้ยืมเงินกองทุนในระดับหมู่บ้าน
3. เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจโดยถึงมือประชาชนโดยตรง
4. เกิดกำลังซื้อในหมู่บ้านประชาชน
5. ช่วยแก้ไขปัญหาหนี้้นอกระบบ

ปัญหาของโครงการในช่วงที่ผ่านมา

ถึงแม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นด้วยกับนโยบายของรัฐบาลที่ได้ก่อตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติขึ้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชนทั้งชนบทและเมือง นอกจากนี้ยังเป็นการพัฒนาที่อาศัยแนวคิดหลายแนวคิดมาผสมผสานกัน อาทิเช่น แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง แนวประชาสังคม การมีส่วนร่วม และแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทชาย-หญิง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นโครงการใหม่ที่หลายฝ่ายกำลังจับตามอง ช่วงระยะแรกนี้จึงมีข้อพิพาทข้อวิจารณ์อย่างมาก โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับการเรียกร้องให้แก้ไขระเบียบข้อที่ 35 เกี่ยวกับการใช้เงินต้นและดอกเบี้ย

คืนภายในระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี ให้เป็นอย่างน้อย 3 ปีหรือมากกว่านั้น เพราะหลายฝ่ายเห็นว่าเป็นระยะเวลาที่สั้นเกินไป ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ชนบทเพราะอาชีพส่วนใหญ่ที่ชาวบ้านนำเงินไปลงทุน ได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ การประกอบอาชีพที่ต้องใช้ระยะนานกว่าจะได้ผลผลิต เมื่อเป็นเช่นนี้จึงน่าเป็นห่วงว่าชาวบ้านที่ยากจนอยู่แล้วอาจยากจนลงเรื่อย ๆ

นอกจากนี้การกำหนดองค์ประชุมของเวทีชาวบ้านที่กำหนดไว้ว่าต้องเป็นหัวหน้าครัวเรือนสามในสี่ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้านและชุมชนเมืองนั้น ทำให้บางพื้นที่ที่มีหัวหน้าครัวเรือนไปทำงานยังต่างพื้นที่ หรือบางหมู่บ้านที่มีพื้นที่กระจุกกระจายต้องล่าช้าในเรื่องการเตรียมความพร้อมด้วย ทำให้ได้รับเงินกองทุนล่าช้าด้วยเช่นกัน และยังมีผลสืบเนื่องมาถึงการดำเนินงานของบัณฑิตอาสาที่รัฐบาลรับสมัครเพื่อไปทำงานเพื่อประเมินผลโครงการกองทุนฯ ดังกล่าวในหมู่บ้านและชุมชนเมืองด้วย เพราะเมื่อเข้าไปในหมู่บ้านที่ยังไม่ได้รับเงินกองทุนทำให้ไม่สามารถจะประเมินการบริหารจัดการของกรรมการได้ อันแสดงถึงความไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายของรัฐบาลเท่าที่ควร

แนวโน้มของโครงการในอนาคต

จากพื้นฐานการพัฒนาในรูปแบบของการตั้งกองทุนชุมชนหลายรูปแบบทำให้ทราบว่า การประกอบอาชีพของชาวบ้านโดยเฉพาะในชนบทมีวงจรค่อนข้างใช้ระยะเวลานาน การจะสามารถหาเงินมาคืนพร้อมกับการชำระดอกเบี้ยภายในเวลา 1 ปีนั้นจึงค่อนข้างยาก และเมื่อเป็นเช่นนี้ชาวบ้านอาจประสบกับปัญหาที่ต้องคืนเงินเพื่อรักษาเครดิตของตนเองไว้ หรือเพื่อไม่ให้ผิดกฎระเบียบที่ชุมชนช่วยกันตั้งขึ้น และอาจหันไปกู้เงินนอกระบบมาใช้คืนกองทุน ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ชาวบ้านก็จะมีหนี้สินเพิ่มขึ้น และยากจนลงมากกว่าเดิมนั่นเอง

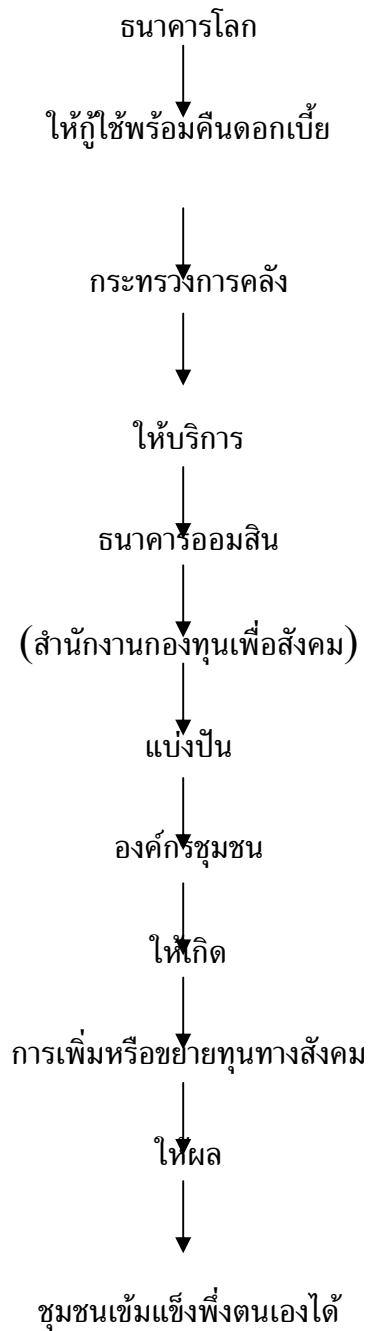
6. กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund - SIF)

กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund - SIF) หรือกองทุนชุมชน คือ กองทุนที่รัฐบาลกู้มาจากธนาคารโลก และต้องใช้คืนพร้อมดอกเบี้ยภายใน 15 ปี โดยมอบหมายให้ธนาคารออมสิน ทำหน้าที่แบ่งปันให้ชุมชนทั้งในเมืองและชนบท โดยวิธีการให้ชุมชนเสนอโครงการที่มีกิจกรรมที่สามารถพัฒนาท้องถิ่นไปสู่การพึ่งพาตนเองในระยะยาว โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเป็นผู้คิดหาหนทางแก้ไขปัญหาของตนเองได้ด้วยตนเอง เพื่อตนเอง และท้องถิ่น จนเกิดความเข้มแข็งของชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ กลายเป็นพลังทางสังคมที่กอบกู้วิกฤตการณ์ของสังคมไทยได้ในที่สุด

แนวทางการใช้เงินกองทุน

แนวทางการใช้เงินกองทุน

ลักษณะโครงการที่จะได้รับการสนับสนุนจากกองทุนชุมชน

กองทุนชุมชน เปิดโอกาสสนับสนุนให้องค์กรชุมชนและเครือข่ายขององค์กรชุมชนทั้งที่อยู่ในเมืองและชนบท ได้มีการคิดค้นและพัฒนาโครงการที่สามารถแก้ปัญหาทุกเรื่องของชุมชนโดยเฉพาะ 4 เรื่องที่สำคัญคือ

1. การเสริมสร้างการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจของชุมชน ให้แก่คนที่อยู่ในภาวะยากลำบาก และเดือนร้อน ได้มีโอกาสพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น และลดการพึ่งพาภายนอก
2. การเสริมสวัสดิการและความปลอดภัยของชุมชน ให้แก่คนทุกคน ในชุมชน โดยเฉพาะผู้ยากลำบากและด้อยโอกาสในชุมชน เด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน เด็กติดเชื่อเอดส์ ติดยาเสพติด คนพิการเป็นต้น
3. การอนุรักษ์ ฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ให้เอื้ออำนวยกับวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึก และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และคนที่อยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมใกล้เคียงกัน รวมทั้งการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นเพื่อการประยุกต์ใช้คุณค่าทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นการกอบกู้แก้ไขปัญหาวิกฤตทางสังคมในปัจจุบัน
4. การพัฒนาและส่งเสริมความสามารถของกลุ่ม องค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งในทุกด้าน กลายเป็นเครือข่ายความร่วมมือ และขยายทุนทางสังคมในการคลี่คลายภาวะความเดือนร้อนและยากลำบากของผู้คนในชุมชน และสามารถร่วมมือกับ คณะบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ในจังหวัดและภาค รับผิดชอบการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นต่อไป

เกณฑ์การพิจารณาของกองทุนชุมชน

กองทุนชุมชนให้การสนับสนุนแก่โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์สำคัญ 3 ด้าน คือ

1. ด้านความเข้มแข็งขององค์กรที่เสนอโครงการ

โดยพิจารณาการบริหารจัดการ การควบคุมและตรวจสอบขององค์กร การมีส่วนร่วมของสมาชิกและชุมชนในการดำเนินกิจกรรม การประสานความร่วมมือกับฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและมีผลงานเป็นที่รับรู้และยอมรับร่วมกันของสมาชิกและชุมชน

2. ด้านความเหมาะสมของโครงการที่ต้องการรับการสนับสนุน

โดยพิจารณาว่าใครบ้างที่มีส่วนร่วมในการคิดและการจัดทำโครงการ โดยมีการคิดแก้ไขปัญหาของโครงการอย่างเหมาะสมและมีความเป็นไปได้สอดคล้องกับท้องถิ่นภายใต้งบประมาณที่สมเหตุสมผล และมีแผนการบริหารควบคุมและตรวจสอบการจัดทำโครงการอย่างโปร่งใส ไร้การทุจริต

3. ด้านผลประโยชน์ของโครงการ

โดยพิจารณาว่า นอกจากกรรมกรและสมาชิกของกลุ่มได้ประโยชน์แล้ว กลุ่มคนที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เดือนร้อนและด้อยโอกาสในชุมชนได้รับประโยชน์จากโครงการด้วยหรือไม่ โครงการมีการพัฒนาคนและความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองและความยั่งยืนของสังคมมากขึ้นเพียงใด รวมทั้งจะมีการพิจารณาผลประโยชน์ของโครงการแต่ละประเภทที่แตกต่างกันไปด้วย

ปัญหาที่ผ่านมาของโครงการ

1. ปัญหาอันเนื่องมาจากแบบฟอร์มการเขียนโครงการเสนอของบประมาณของโครงการฯ มีลักษณะที่ทำความเข้าใจยาก ดังนั้นจึงไม่มีองค์กรชุมชนที่ได้รับการอนุมัติเงินทุนโดยง่าย นอกจากชุมชนที่มีเจ้าหน้าที่พัฒนาเอกชนคอยเป็นที่เลี้ยงและให้การแนะนำเท่านั้น

ข. กองทุนที่ชุมชนหรือภาคเอกชนดำเนินการ

กองทุนที่ดำเนินการโดยภาคเอกชนนั้น ส่วนใหญ่มีฐานการก่อตั้งมาจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมการปกครอง กระทรวงสาธารณสุข ฯลฯ เป็นต้น โดยมีการสานต่ออย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังตัวอย่างของกองทุน

1. กลุ่มออมทรัพย์โซน 8

กลุ่มออมทรัพย์โซน 8 อยู่ในชุมชนพื้นนคร่อมเกล้าเป็นโครงการปรับปรุงชุมชนแออัดแนวใหม่ ตั้งอยู่ที่แขวงคลองสองต้นนุ่น เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร จัดตั้งขึ้นโดยการเคหะแห่งชาติ ตามนโยบายย้ายที่อยู่ใหม่ (Relocation) ที่การเคหะแห่งชาติเห็นว่าเป็นวิธีที่จะทำให้ชาวชุมชนแออัดมีความมั่นคงและมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ตนอยู่อาศัย เดือนกันยายน 2527 กรุงเทพมหานครได้อนุมัติเงิน 10.2 ล้านบาท ให้การเคหะแห่งชาติดำเนินการหาพื้นที่เพื่อรองรับผู้ที่ต้องถูกรื้อย้ายอันเนื่องมาจากการบุกรุกคูคลองสาธารณะในที่ดินขนาดเนื้อที่ 29.2 ไร่ ซึ่งแบ่งแปลงที่ดินได้จำนวน 412 แปลง ต่อมาในช่วงที่เศรษฐกิจเฟื่องฟู ภาครัฐและภาคธุรกิจเห็นถึงความจำเป็นในการใช้พื้นที่ชุมชนแออัดมาพัฒนาเชิงพาณิชย์และสร้างทางด่วน ทำให้เกิดการไล่รื้อและโยกย้ายชุมชนแออัดในเมืองไปรวมอยู่ในชุมชนพื้นนคร่อมเกล้าอีกจำนวนมาก

การก่อตั้ง

ในระยะแรก ๆ ของการย้ายประชาชนจากที่ต่าง ๆ มาอยู่ในชุมชนพื้นนคร่อมเกล้า การเคหะแห่งชาติได้แนะนำให้มีการเลือกตั้งประธานชุมชนและช่วยเหลือในการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านของชุมชน แต่ไม่ได้รับความสนใจจากชาวชุมชนมากนัก ในขณะเดียวกัน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ที่เคยทำงานกับชุมชนต่าง ๆ ก่อนที่จะถูกโยกย้ายมาอยู่ชุมชนพื้นนคร่อมเกล้าได้ตามมาให้การช่วยเหลือ เช่น มูลนิธิดวงประทีป ชุมชนุสสาหกรรมเครดิตยูเนียน มูลนิธิเพื่อการพัฒนาชุมชนเมือง มูลนิธิศุภนิมิต เป็นต้น องค์กรเหล่านี้เข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านอาชีพ ให้ทุนการศึกษาเด็กรวมทั้งส่งเสริมให้ชาวชุมชนจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น

ในปี 2535 เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิศุภนิมิตช่วยเหลืองานพัฒนาชุมชนแห่งนี้ได้เผยแพร่ขบวนการออมทรัพย์ และแนะนำให้ชาวบ้านจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ภายใต้การสนับสนุนของการเคหะแห่งชาติและมูลนิธิศุภนิมิต ชาวบ้านจึงตกลงรวมตัวกันเป็นกลุ่มออมทรัพย์เคหะชุมชนร่มเกล้า โซน 8 ในช่วงเริ่มต้นรวบรวม

สมาชิกได้ 8 คน มีการออมเงินคนละ 100 บาท จึงมีทุนเริ่มแรกเพียง 800 บาท กลุ่มได้มีการเลือกนายกิจเขิน ต้นอร่าม เป็นประธานกลุ่ม และนางพิกุล ธัญญะเจริญ เป็นรองประธานกลุ่ม การดำเนินงานในช่วงแรกต้องประสบปัญหาและอุปสรรค อัตราสมาชิกเข้ามาสมัครและลาออกสูง เนื่องจากกรรมการและสมาชิกยังไม่เข้าใจกระบวนการออมทรัพย์อย่างดีพอ เมื่อกลุ่มออมทรัพย์ตั้งมาได้ 6 เดือน ก็ถึงกำหนดที่ต้องปล่อยสินเชื่อให้กับสมาชิก แต่กลุ่มมีเงินออมไม่เพียงพอที่จะให้สมาชิกกู้ วิธีการกู้เงินก็ยังยุ่งยาก สับสน ทำให้ประธานกลุ่มขอลาออกจากตำแหน่ง กลุ่มจึงได้เลือกตั้ง นางพิกุล ธัญญะเจริญ ขึ้นเป็นประธานกลุ่มแทน ซึ่งได้รับความไว้วางใจและได้รับการเลือกตั้งให้เป็นประธานมาจนถึงปัจจุบันนี้ (มุก เหริยญ สีสถานุชิต, ในณรงค์ เพชรเกษม, 2544)

ในระยะแรกนี้ การแก้ปัญหาเรื่องกู้ยืมไม่เพียงพอ การเคหะแห่งชาติจึงได้แนะนำให้กลุ่มสมัครเป็นสมาชิกของสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง และขอใช้บริการสินเชื่อโดยนำเงินออมของกลุ่มไปค้ำประกันจากสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง 10% ของวงเงินกู้ เพื่อให้มีเงินสำหรับปรับสภาพคล่องให้บริการกู้ยืมแก่สมาชิกมากขึ้น

ปี 2537 กลุ่มออมทรัพย์เริ่มมีความเจริญก้าวหน้า จึงได้สมัครเป็นสมาชิกของสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง เนื่องจากสมาชิกเริ่มให้ความร่วมมือมากขึ้น จึงมีการจัดแบ่งเป็นกลุ่มย่อย 10 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีสมาชิกประมาณ 5 – 7 คน และเกิดมีผู้นำกลุ่มใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้นหลายคน

ปี 2539 กลุ่มมีสมาชิกเพิ่มเป็น 140 คน มีเงินทุนเรือนหุ้น 650,430 บาท ให้สมาชิกกู้ยืมเงินจำนวน 133 ราย เป็นจำนวนเงินรวม 1,534,057 บาท มีหนี้คงเหลือ 1,187,238 บาท มีกำไรสุทธิ 18,623,60 บาท (อุษา ประเสริฐสิงห์, ในณรงค์ เพชรเกษม, 2544)

กลุ่มได้เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง ณ วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2544 มีสมาชิก 155 คน มีเงินทุนเรือนหุ้น 1,214,330 บาท มีเงินกู้ค้างชำระ 2,722,441 บาท มีเงินสดฝากอยู่ในธนาคาร 331,526.14 บาท ในปี 2543 ปล่อยกู้ให้สมาชิก 3 ราย เป็นเงิน 136,500 บาท

การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ดำเนินการโดยคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่สมาชิกจำนวน 9 คน มีวาระ 2 ปี มีผู้ตรวจสอบกิจการซึ่งมาจากการเลือกตั้งเช่นเดียวกันอีก 2 คน แต่เมื่อครบปีแรกจะมีการจับสลากออกครึ่งหนึ่งและมีการเลือกตั้งซ่อมเข้ามาใหม่ให้ครบจำนวน เมื่อถึงปีที่สองคณะกรรมการทั้งชุดจะหมดวาระและต้องทำการเลือกตั้งใหม่ คณะกรรมการทั้ง 9 คน จะแบ่งหน้าที่เป็นคณะกรรมการอำนวยการและคณะกรรมการเงินกู้โดยคณะกรรมการจะมีการประชุมต่อเนื่องเดือนละ 1

ครั้ง มีข้อสรุปการประชุมและบันทึกการประชุมเป็นหลักฐาน มีการทำบัญชีเป็นปัจจุบันมีการส่งรายงานประจำเดือนให้แก่สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนเงินเชื่อต่าง ๆ เช่น สินเชื่อหมุนเวียน สินเชื่อด้านพัฒนาอาชีพ และสินเชื่อที่อยู่อาศัย

ด้านบริหารสินเชื่อ กลุ่มมีระเบียบการพิจารณาเงินกู้ดังนี้

- ประเภทเงินกู้สามัญ ดอกเบี้ยร้อยละ 18 ต่อปี
เป็นสมาชิก 6 เดือน ไม่ถึง 12 เดือน กู้ได้ 2 เท่า ไม่เกิน 10,000 บาท
เป็นสมาชิก 12 เดือน ไม่ถึง 18 เดือน กู้ได้ 3 เท่า ไม่เกิน 20,000 บาท
เป็นสมาชิก 18 เดือน กู้ได้ 5 เท่า ไม่เกิน 30,000 บาท
ชำระคืนภายใน 3 ปี
- ประเภทเงินกู้พิเศษ ดอกเบี้ยร้อยละ 18 ต่อปี
เป็นสมาชิก 12 เดือน ไม่ถึง 18 เดือน กู้ได้ 5 เท่า ไม่เกิน 50,000 บาท
เป็นสมาชิก 18 เดือน กู้ได้ 10 เท่า ไม่เกิน 50,000 บาท
ชำระคืนภายใน 7 ปี
- กู้พิเศษเพื่อที่อยู่อาศัย ดอกเบี้ยร้อยละ 18 ต่อปี
เป็นสมาชิก 18 เดือน กู้ได้ 8 เท่า ไม่เกิน 100,000 บาท
ชำระคืนภายใน 7 ปี

ผลกำไรจากการบริหารสินเชื่อ กลุ่มนำมาจัดสรรเป็นเงินทุนสำรอง 10% เป็นเงินทุนสาธารณประโยชน์ 5% เป็นกองทุนฌาปนกิจ 5% และเป็นเงินปันผล 80%

การขยายกลุ่มออมทรัพย์สู่ร้านค้าชุมชน

การขยายกลุ่มของร่มเกล้า โชน 8 ได้ขยายไปสู่การจัดตั้งร้านค้าชุมชน โดยมีสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เป็นแกนในการดำเนินการ เริ่มขึ้นในปี 2535 หลังจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ โดยการแนะนำให้กลุ่มออมทรัพย์นำเงินไปลงทุนขายข้าวสาร และมูลนิธิให้ยืมเงินสมทบอีก 20,000 บาท โดยไม่คิดดอกเบี้ย การดำเนินธุรกิจขายข้าวสารในระยะแรกไม่ประสบผลสำเร็จนัก เนื่องจากขาดประสบการณ์ในการบริหารร้านค้า จึงต้องยุติลงในปี 2536 ต่อมาสำนักงานพัฒนาชุมชนได้ทำการสำรวจปัญหาและความต้องการในการส่งเสริมอาชีพและรายได้ ผลการสำรวจพบความต้องการในการส่งเสริมอาชีพและรายได้ ผลการสำรวจพบความต้องการหลายเรื่อง และเรื่องหนึ่งที่สำคัญคือ ชาวบ้านต้องการให้มีการฟื้นฟูร้านค้าชุมชน ซึ่งล้มไปเมื่อปี 2536 ดังนั้น สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง และกลุ่มออมทรัพย์ โดยการสนับสนุนของมูลนิธิศุภนิมิตร์ จึงได้ส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูและจัดตั้งร้านค้าชุมชนขึ้นใหม่ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน

ปี 2538 จึงทำการระดมหุ้นเพิ่มขึ้น มีสมาชิกในชุมชนสนใจเข้าร่วม 50 ราย ระดมทุนเรือนหุ้น ๆ ละ 10 บาท ได้ทุนประเดิมเป็นเงินทั้งสิ้น 25,000 บาท คณะกรรมการร้านค้าจึงนำเงินนี้ไปฝากกับกลุ่มออมทรัพย์ จากนั้นกลุ่มออมทรัพย์ได้นำเอาหุ้นออมทรัพย์ของกลุ่มมาค้ำประกันเงินกู้จากสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองจำนวน 250,000 บาท มีกำหนดชำระคืน 5 ปี อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 13 ต่อปี ร้านค้าชุมชนได้ใช้เงินนี้มาหมุนเวียนเป็นเงินทุนดำเนินงานในกลุ่ม โดยเฉพาะการสั่งซื้อสินค้าเข้ามาขายในร้าน ปัจจุบันร้านค้าได้ชำระเงินคืนเงินกู้จำนวนดังกล่าวให้กับกลุ่มออมทรัพย์หมดแล้ว ร้านค้าชุมชนและกลุ่มออมทรัพย์มีความเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ ร้านค้าเป็นสมาชิกพิเศษของกลุ่มออมทรัพย์ที่จะต้องลงทุนหุ้นในกลุ่มออมทรัพย์ทุกเดือน ๆ ละ 100 บาทเป็นอย่างน้อย ปัจจุบันร้านค้ามีเงินหุ้นในกลุ่มออมทรัพย์ถึง 40,300 บาท

บทบาทของกลุ่มออมทรัพย์ในการส่งเสริมอาชีพในชุมชน

บทบาทในการส่งเสริมอาชีพในชุมชนของกลุ่มออมทรัพย์คือ การปล่อยเงินกู้ให้สมาชิกเพื่อนำไปลงทุนประกอบอาชีพต่าง ๆ โดยคิดดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี กลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมให้กู้เงินคือ กลุ่มผู้รับงานมาทำที่บ้าน (Home Workers) ได้แก่ กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งก่อตั้งในปี 2540 กลุ่มโบว์มาลัย และกลุ่มปักมุกประดับเสื้อ ซึ่งก่อตั้งในปี 2541 การเริ่มธุรกิจรับช่วงงานมาทำที่บ้าน หัวหน้ากลุ่มจะต้องมีเงินทุนซื้อวัตถุดิบและเครื่องจักรที่จำเป็น จึงต้องการเงินก้อนหนึ่งในการลงทุน ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่เริ่มมีกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มโบว์มาลัย และกลุ่มปักมุกประดับเสื้อ ทำให้กลุ่มแม่บ้านในชุมชนที่ว่างงานมีรายได้จุนเจือครอบครัว ช่วยผ่อนเบาภาระของหัวหน้าครอบครัวได้พอสมควร การที่กลุ่มออมทรัพย์จึงมีส่วนสร้างงานสร้างรายได้ให้กับสมาชิก ซึ่งเมื่อมีผลกำไรก็จะทำให้สมาชิกมีศักยภาพในการออมเพิ่มขึ้น

การบริหารจัดการ

หุ้นของกลุ่มออมทรัพย์มีสูงขึ้นจาก 800 บาท เป็น 1 ล้านบาทกว่าบาท ในเวลา 8 ปี มีเงินให้สมาชิกกู้กว่า 3 ล้านบาท มีกำไรสุทธิต่อปีเกือบ 2 หมื่นบาท และกลุ่มยังได้ดำเนินงานร้านค้าชุมชนซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต่อยอดกลุ่มออมทรัพย์ แม้จะล้มในช่วงปีแรกแต่ในปีต่อมาเมื่อฟื้นตัวได้แล้วสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องและมีผลกำไรสุทธิเฉลี่ยเดือนละประมาณ 1 หมื่นบาท สามารถคืนเงินกู้ที่กลุ่มออมทรัพย์ค้ำประกันให้เป็นเงิน 250,000 บาทก่อนกำหนดเวลา

การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์และร้านค้าชุมชนพบว่าไม่มีปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในยามที่เศรษฐกิจตกต่ำ สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บางรายที่กู้เงินไปจากกลุ่มออมทรัพย์ไม่สามารถส่งเงินต้นและดอกเบี้ยได้ตามที่ตกลงกันในสัญญา คณะกรรมการได้ใช้ความพยายามในการติดตามสอบถามปัญหาและผ่อนผันให้ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล การบริหารจัดการในลักษณะนี้ช่วยทำให้สมาชิกสบายใจ ไม่ทำให้เกิด

หนี้เสียหรือหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ และยังเป็นวิธีการบริหารจัดการที่อยู่บนข้อเท็จจริง เป็นการช่วยเหลืออย่างเห็นอกเห็นใจกันในชุมชน ซึ่งดีกว่าการกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์ที่มีเงื่อนไขที่เข้มงวดและดีกว่าการกู้เงินนอกระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงกว่ามาก

สวัสดิการชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์ โชน 8 มีการจัดสวัสดิการใน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรก เป็นการบริการเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำให้กับสมาชิก โดยมีการจำแนกเงินกู้เป็นประเภทต่าง ๆ และกำหนดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 15 - 20 ต่อเดือน ยิ่งกว่านั้นยังกำหนดอัตราดอกเบี้ยสำหรับการกู้เพื่อประกอบอาชีพเพียงร้อยละ 6 ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำมาก การกำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ในระดับนี้จึงน่าจะถือว่าเป็นสวัสดิการที่สมาชิกได้รับโดยตรง และอีกรูปแบบหนึ่งคือ การนำผลกำไรสุทธิในการบริหารสินเชื่อของกลุ่มออมทรัพย์ 5% มาเป็นเงินทุนสาธารณประโยชน์ของชุมชน และอีก 5% เป็นกองทุนฌาปนกิจ ในกรณีที่สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เสียชีวิต จะได้รับเงินช่วยค่าทำศพ 1,000 บาท และหากญาติเสียชีวิตจะได้รับ 500 บาท

สำหรับร้านค้าชุมชน มีการนำผลกำไรส่วนหนึ่งช่วยเหลือชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สมทบค่าใช้จ่ายในการจัดหางานสำคัญ ๆ ของชุมชน เป็นต้น

สวัสดิการชุมชนที่จัดโดยกลุ่มออมทรัพย์ยังมีไม่มาก ยังไม่หลากหลาย และยังไม่ครอบคลุมสวัสดิการประเภทต่าง ๆ อีกมาก เช่น การรักษาพยาบาล การศึกษา การให้ความช่วยเหลือกลุ่มผู้ยากลำบากในชุมชน เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้พิการ เป็นต้น สาเหตุที่ยังไม่สามารถจัดสวัสดิการได้มาก หลากหลาย และครอบคลุม เพราะผลกำไรจากการดำเนินงานของทั้ง 2 กลุ่มยังมีไม่มากนัก

ความคิดเห็นต่อโครงการ

ถึงแม้ว่าสวัสดิการชุมชนของกลุ่มฯ ยังมีไม่หลากหลาย และยังไม่ครอบคลุม แต่การมีกลุ่มออมทรัพย์ร้านค้าชุมชน และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่มีศักยภาพในการเชื่อมโยงกับชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง และก่อรูปเป็นเครือข่ายทางสังคม โดยการสนับสนุนของสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองและมูลนิธิพัฒนาชุมชนและมูลนิธิพัฒนาชุมชนเมือง ชุมชนพื้นนคร่อมเกล้า โชน 8 ได้ร่วมกับชุมชนพื้นนคร่อมเกล้า โชน 7 โชน 9 โชน 10 โชน 12 ชุมชนจิตรา และชุมชนวัดพลมานีย์ จัดตั้งเป็น “เครือข่ายร่วมเกล้า-ลาดกระบัง” โดยรวมตัวกันเมื่อปี 2540 เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น กิจกรรมที่ทำร่วมกันคือ การออมทรัพย์การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน การพัฒนาอาชีพ และการสวัสดิการชุมชน

2. กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนคนงานย่านอ้อมน้อย - อ้อมใหญ่

การก่อตั้ง

การกำเนิดของกลุ่มออมทรัพย์ของคนงานย่านอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่มาจากรูปร่างการรวมตัวของสภาพแรงงานย่านอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่ ซึ่งมีประวัติการเคลื่อนไหวมายาวนาน มูลนิธิเพื่อนหญิงได้เข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่ชุมชนคนงานย่านอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่ โดยโครงการแรงงานหญิงเข้ามาประสานงานและดำเนินกิจกรรมช่วยเหลือแรงงานหญิงที่ประสบปัญหาการทำงาน ตลอดจนให้การสนับสนุนการรวมตัวเป็นกลุ่มของแรงงานหญิง

ในประมาณเดือนพฤษภาคม 2529 โครงการแรงงานของมูลนิธิเพื่อนหญิงได้จัดเสวนาในหมู่ผู้นำสภาพแรงงานหญิงในประเด็นเกี่ยวกับ ปัญหาของกลุ่มผู้ใช้แรงงานหญิงกับการทำงานสหภาพ รวม 3 ครั้ง ผู้เข้าร่วมการสัมมนาประกอบไปด้วยผู้นำสภาพแรงงาน ทั้งจากรัฐวิสาหกิจและบริษัทเอกชนประมาณ 8 สหภาพ จากการเสวนาได้ข้อสรุปว่า ผู้ใช้แรงงานหญิงในย่าน อ้อมน้อย-อ้อมใหญ่ ต้องการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพด้วยการจัดตั้งกองทุนขึ้นมาช่วยเหลือเพื่อนแรงงานในด้านสุขภาพอนามัย ต่อมาผู้ใช้แรงงานหญิงในย่านนี้ได้จัดตั้งกองทุนสุขภาพและสวัสดิภาพของคนงาน โดยการสนับสนุนของสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชนและมูลนิธิเพื่อนหญิง

ในช่วงปี พ.ศ. 2532 มีการเคลื่อนไหวจัดตั้งโครงการให้คำปรึกษาการดำเนินชีวิต และในปี พ.ศ. 2533 ได้ปรับปรุงขยายผลกิจกรรมต่อเนื่องออกมาเป็นโครงการพัฒนาศักยภาพคนงานหญิง โครงการแลกเปลี่ยนปัญหาแรงงานหญิงในเขตอุตสาหกรรมต่าง ๆ โครงการสนับสนุนและประสานงานกับกลุ่มผู้ใช้แรงงาน นอกจากนี้ ผู้ใช้แรงงานหญิงในย่านอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่ได้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวผลักดันนโยบายแรงงานที่สำคัญ ๆ เช่น กฎหมายประกันสังคม กฎหมายลาคลอด 90 วัน นโยบายและกฎหมายด้านสุขภาพและความปลอดภัย เป็นต้น หลังจากปี พ.ศ. 2533 มีการประกาศใช้กฎหมายประกันสังคม ทำให้สมาชิกกองทุนสุขภาพของคนงานย่านอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่หันไปใช้บริการการรักษาพยาบาลจากกองทุนประกันสังคมมากขึ้น ทำให้กองทุนสุขภาพฯต้องปรับเปลี่ยนบทบาทและการดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสมาชิกมากขึ้น ในช่วงปี พ.ศ. 2538 ผู้ใช้แรงงานหญิงได้มีการเสวนาพูดคุยกันถึงการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจของคนงานหญิงในพื้นที่อ้อมน้อย-อ้อมใหญ่ มีการวิเคราะห์ถึงเหตุผลความจำเป็นอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. กลุ่มคนงานหญิงเห็นว่าการพึ่งพิงมูลนิธิหรือองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ในระยะยาวนั้นเป็นไปได้ เนื่องจากองค์กรเหล่านี้ก็ต้องพึ่งพาเงินสนับสนุนจากองค์กรต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ ในระยะยาวองค์กรต่างประเทศเริ่มลดความสนับสนุนและไปช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ ที่มีความยากจนมากกว่า

2. การพึ่งตนเองของกลุ่มย่อมจะช่วยให้กลุ่มมีอิสระทางความคิดมากกว่า การพึ่งเงินสนับสนุน นอกจากกลุ่มมีผลให้ติดขัดในเงื่อนไขหลาย ๆ อย่าง ไม่มีอิสระเท่าที่ควร หากกลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมที่มีผลให้พึ่งตนเองได้ จะเป็นการแสดงความเข้มแข็งของกลุ่มอีกทางหนึ่งด้วย

3. สภาพการทำงานของคนงานขาดความมั่นคงสามารถที่จะตกงานถูกเลิกจ้างเมื่อไรก็ได้ การทำ

กิจกรรมพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจจะช่วยให้คนงานมีความมั่นคงมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเฉพาะหน้าที่สำคัญของคนงานคือการที่จำเป็นต้องไปกู้เงินนอกระบบมาตลอด การกู้เงินนี้คนงานต้องเสียดอกเบี้ยแพงมากถึงร้อยละ 20 ต่อเดือน กิจกรรมด้านการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เป็นการสร้างแหล่งเงินกู้ราคาถูกที่เป็นของคนงานเอง ทั้งยังเป็นการสร้างการยอมให้คนงานด้วย กิจกรรมนี้จะนำไปสู่ความมั่นคงและเข้มแข็ง ทั้งของคนงานรายบุคคล กลุ่ม และขบวนการแรงงานในระยะยาว

ในระยะแรกของ ปี พ.ศ. 2539 กลุ่มคนงานย่านอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่ เริ่มกิจกรรมด้วยการจัดการทอดผ้าป่าหาทุนเข้าศูนย์วัฒนธรรมคนงานย่านอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่ โดยตั้งวัตถุประสงค์การใช้ทุนก้อนนี้อย่างชัดเจน เงินทุนจากการทำบุญทอดผ้าป่านำไปเป็นค่าเข้าศูนย์วัฒนธรรมฯ ค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมการศึกษาให้คนงาน การติดต่อประสานงาน การรับเรื่องร้องทุกข์ และการเคลื่อนไหวในประเด็นแรงงานและประเด็นทางสังคมอื่น ๆ การทอดผ้าป่าในครั้งแรกนั้นได้ทุนประมาณ 50,000 บาท ต่อมาการทอดผ้าป่าได้จัดทำมาทุกปี ในการจัดกิจกรรมการศึกษาหรือการเสวนานอกสถานที่ กลุ่มคนงานจะพึ่งพิงองค์กรภายนอกน้อยลง โดยขอสนับสนุนเงินทุนสำหรับกิจกรรมการศึกษาจากองค์การภายนอกประมาณร้อยละ 50 อีกร้อยละ 50 สหภาพแรงงานร่วมให้การสนับสนุน

นอกจากการเริ่มต้นด้วยการจัดกิจกรรมดังกล่าวแล้ว การเริ่มความสนใจที่จะจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของคนงานย่านอ้อมน้อย - อ้อมใหญ่ โดยการไปศึกษาดูงานกลุ่มออมทรัพย์หลาย ๆ แห่ง เช่น กลุ่มออมทรัพย์ที่คลองเตย (ป่าร้อย) จ.กรุงเทพฯ กลุ่มออมทรัพย์บ้านบ่อกุลและกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นบ้านคลองเปรี๊ยะ จ.สงขลา เป็นต้น หลังจากนั้น คนงานย่านอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่จึงได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในกลางปี พ.ศ. 2540 มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- (1) เพื่อสร้างสรรค์การรวมตัวกันช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของคนงานและชุมชนด้านเศรษฐกิจ
- (2) เพื่อส่งเสริมให้คนงานและชุมชนได้เรียนรู้และเห็นความสำคัญของการออมทรัพย์
- (3) เพื่อส่งเสริมให้คนงานและชุมชนได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน
- (4) เพื่อพัฒนากลุ่มสหภาพแรงงานย่อยอ้อมน้อย - อ้อมใหญ่ให้สามารถพึ่งตนเองได้ในอนาคต

การดำเนินการของกลุ่มออมทรัพย์ตั้งอยู่บนหลักการช่วยเหลือ ส่งเสริม สร้างสรรค์ พัฒนาไป

สู่กระบวนการพึ่งตนเอง และการดำรงอยู่ของสภาพแรงงานบนฐานแนวคิดที่ต้องการเชื่อมต่อสภาพแรงงานกับชุมชน (หรือสภาพชุมชน) อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการทำกลุ่มออมทรัพย์ แต่คนงานส่วนใหญ่ยังมีความคิดติดอยู่กับเศรษฐกิจแบบตัวใครตัวมันอย่างสูง การไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างกันทั้งฝ่ายคนงานและฝ่ายคนไทยชุมชน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากลำบาก ฉะนั้น การนำเงินมาวางกองไว้รวมกันจึงต้องตั้งอยู่บนสัจจะของความไว้วางใจในกันและกัน ดังนั้น รูปแบบที่กรรมการและสมาชิกกลุ่มฯ ได้ร่วมกันคิดคือ ต้องเป็นรูปแบบที่รัดกุมและโปร่งใส ทั้งในด้านตัวบุคคลและบัญชีการเงิน

การเข้าเป็นสมาชิก

เงื่อนไขของสมาชิกต้องมีรายได้ เป็นสมาชิกของสภาพแรงงาน และเห็นด้วยกับหลักการของสภาพแรงงาน ตลอดจนสามารถปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของกลุ่มและบุตรของคนงานสามารถเก็บเงินออมและเป็นสมาชิกกลุ่มได้

กลุ่มออมทรัพย์ได้พยายามเน้นบทบาทของกรมสภาพแรงงาน และการรวมกลุ่มสมาชิกสภาพแรงงานที่สนใจต้องมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มย่อย และมีหัวหน้าสายรับผิดชอบ กลุ่มย่อยเหล่านี้เป็นไปเพื่อส่งเสริมการรวมตัวกันอย่างใกล้ชิด ส่งเสริมระบบตรวจสอบในด้านการเงิน ความคิด ความเชื่อถือ และการค้าประกันซึ่งกันและกัน เมื่อมีความจำเป็นในการกู้ยืมเงิน หัวหน้าสายหรือกลุ่มย่อยจะมีบทบาทสำคัญ ส่วนใหญ่หัวหน้าสายจะเป็นกรรมการของสภาพแรงงานหรือเป็นบุคคลที่กลุ่มย่อยให้ความเชื่อถือ เพราะจะต้องทำหน้าที่ในการเก็บรวบรวมเงิน เป็นที่ปรึกษา และเป็นช่องทางสะท้อนปัญหาของสมาชิกระดับล่างไปสู่กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกมากกว่า 300 คน (สัมภาษณ์ มกราคม 2544) มีหัวหน้าสายประมาณ 15 - 16 สาย ดูแลสมาชิกสายละประมาณ 20 - 50 คน

รูปแบบการออมเงิน

สมาชิกต้องออมเงินอย่างต่อเนื่องทุกเดือน ยึดหยุ่นไปตามกำลังของสมาชิกแต่ละคน แต่ต้องมีความสม่ำเสมอ กล่าวคือ สมาชิกคนหนึ่งอาจส่งเงินออมเท่าไรก็ได้ในแต่ละเดือน แต่ต้องไม่น้อยกว่าขั้นต่ำที่สุดคือ 100 บาทต่อเดือน และไม่เกินขั้นสูงสุดคือ 500 บาทต่อเดือน

รูปแบบการกู้ยืมเงิน

มีหลักการที่เน้นอัตราเสี่ยงต่ำ เน้นความปลอดภัยและความสบายใจมากกว่ากำไรในเชิงธุรกิจ การเงินจำแนกการกู้เป็น 3 ประเภท

(1) การกู้ประเภทสามัญ

สมาชิกกู้ได้เท่ากับวงเงินออมของตนเอง และชำระคืนภายในระยะเวลา 24 เดือน ดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน การกู้แบบนี้เน้นให้สมาชิกเห็นคุณค่าของการออม และเป็นการค้าประกันตนเอง กล่าวคือ สมาชิกไม่ต้องพึ่งใครในการค้าประกัน เพราะเป็นเงินของตนเองที่ฝากไว้กับกลุ่ม

(2) การกู้ประเภทพิเศษ

สมาชิกสามารถกู้เงินออมของตนเองได้ไม่เกิน 2 เท่าของเงินออมของตนเอง ดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน โดยต้องมีเพื่อนสมาชิกในกลุ่มมากกว่า 2 คนขึ้นไป มาค้ำประกันให้ ทั้งนี้เงินออมของเพื่อนผู้ค้ำประกันรวมกันต้องมากกว่าหรือเท่ากับวงเงินที่จะกู้ยืม ผู้ค้ำประกันต้องนำสมุดเงินออมของตนมาวางค้ำให้เพื่อน เมื่อสมาชิกที่กู้ส่งเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยไปแล้วครั้งหนึ่ง ผู้ค้ำประกันก็จะเป็นไทสามารถกู้เงินกับกลุ่มได้ต่อไป การใช้ระบบการกู้และการค้ำประกันแบบนี้เป็นการกระจายความเสี่ยงและความรับผิดชอบแบบดาวกระจาย ถ้าหากเกิดกรณีกู้แล้วไม่มาส่งคืน ผู้ค้ำประกันจะไม่ต้องรับผิดชอบต่อหนี้หนี้กันเกินไป และการกู้แบบนี้ยังเป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือในพฤติกรรมทั้งทางการเงินและด้านสังคมได้เป็นอย่างดี

(3) การกู้ประเภทฉุกเฉิน

การกู้ประเภทนี้สมาชิกกู้ได้ไม่เกิน 2,000 บาท และส่งคืนภายใน 4 เดือน โดยสามารถรับเงินได้ทันที เสียดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน โดยสมาชิกต้องออมเงินกับกลุ่มมาแล้วอย่างน้อย 6 เดือนถ้าสมาชิกมีเงินเพียง 600 บาท ใน 6 เดือน ก็สามารถกู้ฉุกเฉินได้เพียง 600 บาท จะกู้ถึง 2,000 บาทไม่ได้ ยกเว้นต้องมีเงินออม 2,000 บาทหรือมากกว่า จึงจะสามารถกู้เงินฉุกเฉินได้ไม่เกิน 2,000 บาท ทั้งนี้เป็นการลดความเสี่ยงและลดโอกาสของการขาดทุนของสมาชิกและกลุ่มฯ

ระบบการเงิน

การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของคนงานย่านอ้อมน้อย - อ้อมใหญ่ ถือเป็นการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ที่มีลักษณะพิเศษและเป็นแนวคิดใหม่ในเชิงองค์กรแรงงาน คนงาน และชุมชนคนงาน ที่ต้องต่อสู้และเผชิญปัญหาการต่อสู้ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ดังนั้น การช่วยเหลือกันทางการเงินของกลุ่มจึงมีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง และการเคลื่อนไหวของขบวนการแรงงานไปพร้อมกัน

เงินกำไรที่ได้มาของออมทรัพย์ฯ มาจากการส่งคืนดอกเบี้ยเงินกู้รวมกับดอกเบี้ยธนาคาร แท้จริงแล้วเป็นเงินของสมาชิกที่เดิมได้ไปกู้กับนายทุนท้องถิ่น แล้วเสียดอกเบี้ยถึงร้อยละ 10 - 20 บาทต่อเดือน แต่ไม่เคยได้ดอกเบี้ยคืน แต่สำหรับกลุ่มออมทรัพย์ฯ ได้นำเงินผลกำไรของกลุ่ม 100% มาปันผลโดยจำแนกออกเป็น 4 กองทุน ดังนี้

(1) กองทุนปันผลสมาชิกร้อยละ 60

การปันผลให้สมาชิกร้อยละ 60 ถือเป็นการปันผลให้กับเจ้าของกลุ่มออมทรัพย์ฯ โดยมีหลักการว่าสมาชิกทุกคนเป็นเจ้าของกลุ่ม ฉะนั้น สมาชิกทุกคนจะต้องได้เงินปันผลนี้ แต่จะได้รับเงินปันผลมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับจำนวนหุ้นที่ออมและการปล่อยกู้ช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกได้มากน้อยเพียงใดในแต่ละปี ซึ่งเงินส่วนนี้เป็นขวัญและกำลังใจของสมาชิกที่ออมและกู้เงินกลุ่มว่าไม่ได้เสียไปไหน และสุดท้ายเงินก็กลับคืนสู่ตนเอง

(2) กองทุนพัฒนากลุ่มร้อยละ 20

เมื่อแรกตั้ง กองทุนส่วนนี้มีเพียง 2% เท่านั้น ต่อมากรรมการกลุ่มออมทรัพย์เห็นความสำคัญว่า กลุ่มออมทรัพย์ฯจะมีความมั่นคงเข้มแข็งในเชิงองค์กรได้นั้น บุคลากร สมาชิก และกรรมการของกลุ่ม จะต้องมีความรู้ความสามารถตลอดจนมีระบบการจัดการ มีวัตถุประสงค์ ที่สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มให้ราบรื่น ฉะนั้น กลุ่มจึงจัดสรรกองทุนพัฒนากลุ่มร้อยละ 20 เพื่อใช้ในการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกและกรรมการ กองทุนนี้ใช้สำหรับจัดการศึกษาอบรมกรรมการและสมาชิกในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

(3) กองทุนพัฒนาสังคมร้อยละ 15

เงินกองทุนก้อนนี้เดิมจัดสรรไว้ 5% เท่านั้น ต่อมากลุ่มเห็นว่าการปันผลกองทุนก้อนนี้น่าจะนำไปสู่การเสริมสร้างแนวทางการพึ่งตนเองในระยะยาวของกลุ่มสหภาพแรงงานย่านอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่ กลุ่มน่าจะนำกองทุนนี้ไปดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่มคนงานย่านอ้อมน้อย - อ้อมใหญ่โดยไม่ต้องพึ่งพาแหล่งเงินทุนภายนอก เงินทุนส่วนนี้นำไปใช้ในกิจกรรมการอบรม การศึกษา การรับเรื่องราวร้องทุกข์ การเคลื่อนไหวต่าง ๆ อย่างเป็นอิสระ

(4) กองทุนธุรกิจร้อยละ 5

การปันผลกองทุนนี้ลดลงจากร้อยละ 30 เหลือร้อยละ 5 กลุ่มออมทรัพย์นำกองทุนนี้มาตั้งร้านค้าสวัสดิการของสมาชิกและคนงานในชุมชน วัตถุประสงค์เพื่อจำหน่ายสินค้าให้กับสมาชิกในรูปแบบเงินเชื่อ เป็นการช่วยเหลือสมาชิกสหภาพแรงงานในเรื่องปากท้อง กลุ่มออมทรัพย์ ฯ เป็นเจ้าของร้านค้าสวัสดิการ และมีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 100,000 บาท

ซึ่งที่ผ่านมากรรมการใช้ระบบบริหารจัดการแบบอาสาสมัคร โดยผลัดกันมานั่งประจำร้านเพื่อรับคำสั่งซื้อ ตรวจเช็คสต็อก ทำบัญชีรายวัน ฯลฯ โดยไม่มีค่าตอบแทนใดๆ บวกกับกรรมการมีบทบาทหลายตำแหน่ง ทั้งของสภาพแรงงาน กลุ่มออมทรัพย์ และร้านค้า ทำให้การดำเนินงานร้านค้าเป็นไปอย่างยากลำบาก ในที่สุดกรรมการออมทรัพย์และร้านค้าจึงประชุมร่วมกันและมีมติให้หยุดดำเนินกิจการร้านค้าเป็นการชั่วคราวประมาณ 3 เดือน ตั้งแต่ พฤศจิกายน 2543 เพื่อปรับระบบต่างๆ แต่เนื่องจากกรรมการยังไม่สามารถหารูปแบบที่เหมาะสมกว่าได้ จึงเลื่อนการเปิดดำเนินการออกไปอีก

ระบบบัญชีและระบบการตรวจสอบแบบมีส่วนร่วม

มีการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยระบบการตรวจสอบนี้กลุ่มได้ความรู้มาจากการดูงานที่กลุ่มออมทรัพย์ชาวบ้านบ่อกุล จังหวัดสงขลา และคุณสามารถ สระกวีมาถ่ายทอดประสบการณ์และหลักการทำบัญชีแบบชาวบ้านที่เน้นการมีส่วนร่วมเป็นหลัก

ระบบบัญชีของกลุ่มมีดังนี้

- กรรมการทุกคนเมื่อเข้ารับตำแหน่งจะต้องฝึกอบรมเกี่ยวกับเส้นทางบัญชีและแนวคิดกลุ่มออมทรัพย์
- กรรมการทุกคนต้องมาอบรมบัญชีและทำบัญชีด้วยกัน โดยกรรมการทุกคนจะต้องมีสมุดบัญชีคนละ 5 เล่ม

- กรรมการทุกคนต้องมาปิดบัญชีร่วมกันทุกวันที่ 20 ของเดือน
- กรรมการทุกคนต้องมาถ่ายทอดประสบการณ์งานออมทรัพย์และระบบบัญชีให้เท่ากัน

การทำบัญชีร่วมกันของกรรมการทำให้เกิดประโยชน์ต่อการตรวจสอบความโปร่งใส อย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ

- กรรมการกลุ่มออมทรัพย์สามารถรู้ความเป็นไปและฐานะทางการเงินของกลุ่มได้เท่า ๆ กัน
- กรรมการได้ตรวจสอบกันเองทางระบบบัญชีการเงิน ตลอดจนตรวจสอบกับสมาชิกของกลุ่มได้
- เกิดการร่วมกันพัฒนาทักษะการทำบัญชี และนำไปประยุกต์ใช้ได้
- เกิดการพัฒนาและถ่ายทอดทักษะทางบัญชีให้กับผู้อื่นได้
- เกิดความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ถ้ามีปัญหาทางการเงิน
- เกิดการพึ่งพาตนเองในเชิงทักษะบัญชีและการเงินอย่างแท้จริง
- กรรมการมีความสัมพันธ์และทำงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สถานะของกลุ่มในปัจจุบัน

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 สมาชิกแรกเข้ามี 60 คน มีเงินออมประมาณ 60,000 บาท เปิดรับสมัครสมาชิกทุก 6 เดือน โดยกลุ่มขอให้สมาชิกออมเงิน 1 ปี และจะมีการปล่อยกู้ภายใน 2 ปี ถึงจะมีการปันผลให้กับสมาชิก ในปี พ.ศ. 2542 สมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 351 คน มีเงินออมทั้งสิ้น 700,000 บาท เปิดรับสมาชิกทุก 3 เดือน ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 300 คน สมาชิกที่ลาออกไปเป็นเพราะย้ายที่ทำงานไปต่างไกล หรือกลับไปทำงานที่บ้านต่างจังหวัด ไม่สะดวกในการออมทรัพย์กับกลุ่ม ปัจจุบันกลุ่มมีเงินออมทั้งสิ้นประมาณหนึ่งล้านบาทเศษ ไม่มีประวัติหนี้เสีย การขาดทุน หรือปัญหาการทุจริตใด ๆ

กรรมการไม่มีค่าตอบแทน ทำงานด้วยความเสียสละ โดยใช้เวลาเลิกงานระหว่าง 17.00 น. เป็นต้นไป มาเปิดกลุ่มเป็นอาคารพาณิชย์เล็ก ๆ ตั้งอยู่ที่หน้าจรัญภาพารต์เมนต์ ใกล้สามแยกอ้อมน้อย อาคารนี้ใช้เป็นที่ทำการศูนย์ศึกษาของคณงานและศูนย์วัฒนธรรมคณงานย่านอ้อมน้อย - อ้อมใหญ่เป็นหลัก ที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์ฯ อยู่ด้านหลังของอาคาร

ความคิดเห็นต่อโครงการ

จากกรณีของกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนคณงานย่านอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่นี้ จะเห็นว่ามี การตั้งเอาสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และการตรวจสอบของกลุ่มอย่างมาก นอกจากนี้ยังพบว่าการจัดตั้งกลุ่มนี้รวมทั้งการบริหารจัดการมีความยืดหยุ่นไปตามปัญหาและความต้องการของชุมชนเสมอ

3. กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า

การก่อตั้ง

การก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า หมู่ 1 ตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ครั้งแรกได้รับการแนะนำส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาชุมชน เมื่อปี 2519 ซึ่งในช่วงก่อนหน้านั้นเป็นช่วงที่ “กลุ่มคริสเตียน” มีการเคลื่อนไหวจัดตั้ง “เครดิตยูเนียน” กันอย่างแพร่หลาย

เครดิตยูเนียน เป็นระบบที่จัดการให้คนในชุมชนพื้นที่เดียวกันนำเงินมาสร้างกองทุนร่วมกัน โดยสมาชิกแต่ละคนส่งเงินเข้ากองทุนในจำนวนที่ตนสมทบได้เท่า ๆ กันทุกเดือน คล้าย ๆ การลงแชร์ แล้วพิจารณาให้ผู้ที่มีความจำเป็นต้องใช้เงินกู้จากกองทุนไปใช้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำโดยไม่ต้องทำการประมูล ดอกเบี้ยเหมือนวงแชร์ ซึ่งทางการไทยโดยกรมพัฒนาชุมชนขณะนั้นเห็นว่าเป็นระบบที่ดี เพราะเป็นระบบที่ให้สมาชิกจัดการกันเอง จัดตั้งได้ง่าย ไม่ต้องจดทะเบียน ไม่ต้องอิงกับกฎหมายของสหกรณ์ออมทรัพย์ จึงได้มีการปรับปรุงพัฒนาและแนะนำให้ชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ จัดตั้งขึ้น เพื่อให้เป็นแหล่งทุนดอกเบี้ยถูก ช่วยบรรเทาภาวะเดือนร้อนจากการที่ต้องไปกู้เงินดอกเบี้ยแพงจากนายทุนเงินกู้

ช่วงนั้นกรมพัฒนาชุมชนได้อบรมในเรื่องการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น หลังจากนั้น นายเคล้า แก้วเพชร และ นายสุนิตย์ กาญจนวัตน์ เกิดความคิดที่จะตั้งกลุ่มโดยมีจุดประสงค์หลักในการระดมเงินออมและปล่อยเงินกู้ให้สมาชิก เพราะคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ยากจน ไปกู้เงินเขามากก็ต้องจ่ายดอกเบี้ยแพง ไปกู้ธนาคารเขาก็ไม่ยอมให้กู้ แม้จะประสบความสำเร็จลำบากเพราะประชาชนไม่เข้าใจและไม่เชื่อถือ แต่นายเคล้าและนายสุนิตย์ก็ไม่ย่อท้อ อดทนฝ่าฟันจนจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาจนได้ โดยการระดมสมาชิกจากชาวบ้านหมู่ 1 ได้ 56 คน มีเงินออมสัจจะ 860 บาท จัดตั้งกลุ่ม “ออมทรัพย์เพื่อการผลิต”

ระยะเริ่มต้นของการก่อตั้งเป็นระยะที่มีความยากลำบาก คือ หากคนเข้าร่วมได้ยาก ความไม่ไว้วางใจกันมีสูง ผู้เข้าร่วมมีความลังเลที่จะร่วมลงทุนหรือลงเงินออมสัจจะ ผู้เข้าร่วมใจร้อนอยากเห็นผลเร็ว ๆ แต่ความสำเร็จของบ้านนาหว้าที่สามารถผ่านช่วงนั้นมาได้ก็ด้วยความสามารถของผู้นำ โดยเฉพาะนายเคล้า แก้วเพชร ความสามารถที่ว่าคือความอดทน ไม่ย่อท้อ และพยายามทำตัวอย่างที่เป็นจริงให้ประจักษ์ เช่น ช่วงร่วมก่อตั้งที่พอจะรวบรวมเงินได้ 4,000 – 5,000 บาท มีสมาชิกรายหนึ่งเป็นหนี้ 3,000 บาท แต่ต้องจ่ายดอกเบี้ยร้อยละ 10 ต่อเดือน ทางกลุ่มจึงอนุมัติเงินกู้ให้สมาชิกรายนี้ 3,000 บาท ไปชำระหนี้ให้นายทุนเงินกู้ แล้วมาผ่อนส่งให้กลุ่มแทนในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1.25 ต่อเดือน ทำให้สมาชิกรายนี้พอใจมาก เป็นตัวอย่างขยายผลให้สมาชิกอื่น ๆ พวกกันสมัครเข้ามาเป็นสมาชิก

เริ่มแรกของการก่อตั้งเป็นการจัดตั้งกองทุนเพื่อให้สมาชิกกู้ยืม ผู้ยืมจะต้องจ่ายดอกเบี้ย (ร้อยละ 15) รายได้จากดอกเบี้ยจะนำไปจัดสรรเป็นเงินปันผลให้แก่สมาชิกผู้ออกเงินสมทบ (ร้อยละ 13) ส่วนที่เหลือจากเงินปันผล (ร้อยละ 2) กลายเป็นกำไรสะสม

นายเคล้า แก้วเพชร ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า จึงได้จัดตั้งกองทุนชุมชนเมื่อปี 2533 การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการของหมู่ 1 ตำบลนาหว้า ได้คำแนะนำจากครูชบ ยอดแก้ว ยังเกิดตามสถานการณ์ความจำเป็นของชุมชน กล่าวคือในชุมชนมักจะมีการจัดงานประเพณีบ่อย ๆ เช่น

งานบวช งานแต่งงาน งานศพ เป็นต้น ในการจัดงานจำเป็นต้องใช้เงินที่ผ้าใบมาทำเป็นปะรำพิธี ชาวบ้านต้องวิ่งหาเข้ามาด้วยราคาแพง นายเคล้าจึงเกิดความคิดจัดตั้งกองทุนเดินที่ โดยนำเอาเงินกองทุนกลางที่เกิดจากกำไรสะสมมาลงทุนซื้อเดินที่ให้สมาชิกเช่าในราคาถูกลงกว่าการเช่าจากที่อื่น ๆ กำไรจากการให้เช่าเดินที่ก็นำมาสะสมเข้ากองเดินที่ต่อไป และกองทุนเดินที่นี้ก็ฝากไว้กับกลุ่มออมทรัพย์ มีดอกเบี้ยรับเพิ่มพูน ดังนั้น ในปัจจุบันแหล่งที่มาของกองทุนเดินที่จึงมาจากสามแหล่ง คือ (1) เงิน จัดสรรจากกำไรของกองทุนสัจจะออมทรัพย์ (2) เงินกำไรจากการให้เช่าเดินที่ และ (3) ดอกผลจากกองทุนเดินที่

เมื่อกองทุนเดินที่ประสบความสำเร็จ กรรมการของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์บ้านนาหว้าก็คิดจัดตั้งกองทุนอื่น ๆ เพื่อเป็นสวัสดิการของชุมชนต่อไป โดยการกันเงินร้อยละ 2 ของกำไรทั้งหมดมาจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการต่าง ๆ ซึ่งจวบจนถึงสิ้นปี 2543 มีกองทุนหลัก ๆ 8 กองทุน และกองทุนย่อย ๆ อีกหลายกองทุน (ไม่รวมกองทุนสวัสดิการเพื่อการรักษาพยาบาลที่เป็นสวัสดิการหลักของกลุ่ม)

โครงการทั้ง 8 โครงการดังกล่าวเป็นโครงการสวัสดิการล้วน ๆ หมายความว่า ได้นำเอากำไรจากกลุ่มสัจจะออมทรัพย์มาจัดเป็นสวัสดิการให้สมาชิกฟรี ๆ และกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนสวัสดิการได้กลายเป็นสายใยร้อยรัดสมาชิกของชุมชนให้มีความกลมเกลียวเหนียวแน่นกว่ายุคก่อน ๆ เนื่องจากมีผลประโยชน์ร่วมกันและต้องร่วมแรงร่วมใจกันรักษาผลประโยชน์เหล่านี้ให้คงอยู่และเติบโตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการให้กู้

(1) เพื่อส่งเสริม ช่วยเหลือ เพิ่มพูน รายได้ของครอบครัว และบรรเทาความเดือดร้อนของสมาชิก

(2) ส่งเสริมการประกอบอาชีพของสมาชิกให้มีรายได้เพิ่ม

(3) เพื่อให้สมาชิกรู้จักประหยัดและรู้สำนึกในการใช้จ่ายเงิน

(4) เพื่อให้สมาชิกรู้จักใช้จ่ายเงินให้เกิดประโยชน์

(5) เพื่อความสามัคคีในหมู่คณะ

(6) เพื่อให้สำนึกว่าได้อาศัยกันและกันในหมู่คณะ

(7) เพื่อให้รู้ว่าตนเองมีเพื่อน

การบริหารจัดการ

ในกรณีของกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า การจัดตั้งก็คือการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนสวัสดิการ การชุมชนต่าง ๆ ถ้าพิจารณาจากความต่อเนื่องยาวนานและการขยายตัวเติบโตพร้อมทั้งระดับสมาชิกและกองทุน ก็น่าจะกล่าวได้ว่าบรรลุเป้าหมายไปหลายระดับ เพราะสมาชิกได้ขยายตัวจากหมู่ 1 ไปหมู่ 12 ชุมชนใน 2 หมู่บ้านนี้ประมาณร้อยละ 90 เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ มีเงินกองทุนออมทรัพย์ประมาณ 32 ล้านบาท

ด้านกองทุนสวัสดิการชุมชนก็มีกองทุนต่างๆ หลากหลาย ครอบคลุมกิจกรรมด้านการเงิน การผลิต และการค้า ด้านตัวบุคคลครอบคลุมคนชรา คนพิการ คนป่วย และผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานของชุมชน ถ้าวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง คือ การยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของชุมชน ก็คงจะกล่าวได้ว่า การจัดตั้งนี้ได้บรรลุวัตถุประสงค์เป็นที่น่าพอใจ

การจัดตั้ง “กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า” สามารถบรรลุวัตถุประสงค์อย่างน่าพอใจนั้น นอกจากจะเป็นเพราะสมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกองทุนร่วมกัน วิธีการจัดการและบริหารก็เป็นปัจจัยสำคัญยิ่ง แกนนำของกลุ่ม โดยเฉพาะนายเคล้า แก้วเพชร เป็นคนช่างสังเกต จดจำ และกล้าที่จะลองผิดลองถูก เพื่อค้นหาวิธีบริหารและการจัดการที่เหมาะสมกับสภาพของเงื่อนไขและปัญหาของกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเป็นแกนกลางขององค์กรจัดตั้งในชุมชน นายเคล้า แก้วเพชร แม้จะเป็นคนที่มีการศึกษาน้อย คือแค่ ป.4 แต่พยายามศึกษาทำความเข้าใจว่างานที่จำเป็นต้องทำให้กลุ่มมีอะไรบ้าง งานนั้นจะทำสำเร็จได้อย่างไร มีขั้นตอนอย่างไร ใช้อุปกรณ์เครื่องมืออะไร อย่างไร มีใครทำได้ จะให้ใครทำ จะสอนงานให้เข้ากันได้อย่างไร

แม้ว่ากลุ่มออมทรัพย์จะมีนายเคล้าและกรรมการเป็นผู้บริหาร แต่ได้จัดแบ่งภาระและความรับผิดชอบออกไป เช่น ในกลุ่มออมทรัพย์ก็ได้แบ่งสมาชิกออกเป็นเขตพื้นที่ กล่าวคือ ในหมู่ 1 แบ่งออกเป็น 18 เขตพื้นที่ หมู่ 12 อีก 5 เขตพื้นที่ แต่ละเขตพื้นที่มีหัวหน้าเขตคอยดูแลเรื่องการกั๊ยม เรื่องการนำเงินสัจจะเข้าสมทบกองทุน การแบ่งเขตรับผิดชอบเช่นนี้ทำให้เขตการดูแลเล็กกลง สมาชิกในพื้นที่มีปฏิสัมพันธ์กันสม่ำเสมอ จึงสามารถใช้ระบบการส่งเสริมและการควบคุมทางสังคมได้สะดวก การควบคุมทางสังคมเป็นเครื่องมือหลักของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่จะช่วยให้กลุ่มออมทรัพย์คงอยู่และเติบโตได้ ส่วนในด้านกองทุนต่าง ๆ ก็มีการมอบหมายให้คณะกรรมการกองทุนนั้น ๆ ดูแลกันเอง บริหารกันเอง โดยมีคณะกรรมการออมทรัพย์เป็นที่ปรึกษาแนะนำเงินทุนกองทุนต่าง ๆ ที่ได้มา ไม่ว่าจะโดยการจัดสรรจากกลุ่มออมทรัพย์หรือได้มาโดยการหารายได้ของกองทุนเอง จะต้องนำไปฝากไว้ที่กลุ่มออมทรัพย์ เงินฝากของกองทุนก็จะมีรายได้จากดอกเบี้ยอีกด้านหนึ่งด้วย

เนื่องจากระบบงานของกลุ่มออมทรัพย์มีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น จึงต้องจัดระบบงานให้มีระเบียบแบบแผน ไม่ว่าจะใครจะเข้ามาทำหรือเข้ามารับผิดชอบ จะให้อยู่ในระบบและแบบแผนเดียวกัน เพื่อให้สะดวกต่อการตรวจสอบและทำความเข้าใจ ดังนั้นระบบงานของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์นาหว้าจึงมีระบบเอกสารบันทึกงานและวางขั้นตอนของงานไว้ค่อนข้างดี รายละเอียดของเนื้องานและขั้นตอนของงานจึงไม่ติดอยู่ที่คน แต่บรรจุไว้ในระบบที่ใคร ๆ ก็พอจะหยิบขึ้นมาอ่านเพื่อการศึกษาทำความเข้าใจได้ นี่นับว่าเป็นพัฒนาการของการจัดการขององค์กรชาวบ้านที่น่าพอใจ

ด้านระบบเงิน นายเคล้า แก้วเพชร ประธานกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า เป็นคนที่ค่อนข้างละเอียดลออเรื่องการเงิน ดังนั้น ด้วยการศึกษาและสังเกตจดจำ ทำให้นายเคล้าสามารถจัดระบบการเงินที่ค่อนข้างรัดกุม คือ มีระบบบันทึกที่แน่นอน เป็นแบบแผน สามารถตรวจสอบเงินที่ไหล

เข้าไหลออกได้ถูกต้อง ชัดเจน และมีระบบบัญชีที่แยกหมวดหมู่ประเภทของเงินต่าง ๆ ที่ไหลเวียนในกลุ่ม ออมทรัพย์ แม้จะเป็นระบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนเหมือนระบบบัญชีมาตรฐาน แต่ผู้อ่านก็สามารถที่จะทำความเข้าใจกับตัวเลขการเงินต่าง ๆ ได้

ระบบบัญชีการเงินของกลุ่มไม่ได้มีลักษณะเป็นบัญชีคู่ที่เริ่มจากสมุดรายวันแล้วแยกเป็นบัญชีแยก ประเภท บันทึกรายรับรายจ่าย - เครดิต (debit - credit) แล้วไปสรุปเป็นบัญชีงบดุล แต่กระนั้นก็มีวิธี บันทึกรายรับรายจ่ายที่สามารถตรวจสอบเงินไหลเข้าไหลออก รายรับรายจ่าย ได้ครบถ้วน และสามารถนำมาคำนวณ งบดุลได้ ระบบบัญชีของนายเคล้าถือเป็นบัญชีที่สมาชิกทุกคนดูได้ เข้าใจง่าย และตรวจสอบความถูกต้อง ได้ โปร่งใส และชัดเจน

นายเคล้าสามารถจดจำ แก้ไข ปรับปรุง บันทึกรายการต่าง ๆ จนลงตัวและกำหนดเป็นแบบฟอร์ม สมุดบัญชีของกลุ่มออมทรัพย์ที่เหมาะสมกับกิจกรรมทางการเงินของกลุ่มและกองทุน จนสามารถจัดทำเป็น สมุดบัญชีสำเร็จรูปของกลุ่มออมทรัพย์ เผยแพร่จำหน่ายให้แก่กลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ ในอำเภอจะนะ ใน ราคาเล่มละ 300 บาท นี่นับว่าระบบบัญชีการเงินของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้าได้ สร้างแบบแผนและระบบบัญชีการเงินจนเป็นที่ยอมรับของกลุ่มอื่น ๆ ได้อย่างดี

ระบบบุคลากร นอกจากจะมีคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เป็นผู้บริหารจัดการธุรกรรมต่าง ๆ ของ กลุ่มแล้ว กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้ายังมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานต่าง ๆ (part - time) อีกทั้งหมด 10 คน เจ้าหน้าที่ทำงานเหล่านี้คัดเลือกเข้าทำงานโดยการ “สอบ” โดยให้คณะกรรมการและการ พัฒนาการ (เจ้าหน้าที่ราชการ) จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบคัดเลือก 5 คน ทำการสอบ เจ้าหน้าที่ เหล่านี้ทำงานให้กลุ่มเดือนละ 2 วัน ด้วยอัตราค่าตอบแทนเริ่มต้นวันละ 150 บาท ถ้าทำครบ 5 ปี ปรับเป็นวันละ 155 บาท ครบ 10 ปี วันละ 159 บาท ครบ 15 ปี 164 บาท ส่วนเบี้ย ประชุมกรรมการจ่ายครั้งละ 80 บาทต่อคน

สวัสดิการชุมชน

รูปแบบสวัสดิการของกลุ่มออมทรัพย์ที่แพร่หลายที่สุดคือ การให้กู้ และช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาล

กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้าก็เช่นเดียวกัน หลังจากจัดตั้งได้ 10 ปี (2522 - 2532) ปี 2532 ก็ได้นำเอากำไรสะสมที่สะสมไว้ปีละ 2% ของกำไรรวมมาจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการ โดยเน้นไป ที่การช่วยค่ารักษาพยาบาล ซึ่งเป็นโครงการให้เปล่าที่สำคัญที่สุด เริ่มจัดตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 โดยปีแรกจ่ายค่ารักษาพยาบาลให้แก่สมาชิกร้อยละ 20 ของที่จ่ายจริง แต่วงเงินไม่เกิน 2,000 บาทต่อปี จนกระทั่งปี 2543 ทางกลุ่มสามารถจ่ายค่ารักษาพยาบาลให้แก่สมาชิกได้ร้อยละ 90 ของที่จ่ายจริง แต่ วงเงินไม่เกิน 3,000 บาทต่อปี

รองจากคำรักษาพยาบาลคือ เงินช่วยเหลือฌาปนกิจ ซึ่งทุกกลุ่มออมทรัพย์จะต้องจัดให้มีขึ้น แต่สำหรับกรณีของบ้านนาหว้า มีความโดดเด่นในเรื่องสวัสดิการในด้านที่มีกองทุนสวัสดิการหลาก-หลาย เป็นสวัสดิการเพื่อพัฒนาคุณภาพของชีวิต คือ ครอบคลุมทั้งด้านการรักษาพยาบาล ดูแลคนชรา ช่วยเหลือคนพิการ พัฒนาสวนครัว พัฒนาอาชีพ พัฒนาการผลิตและเศรษฐกิจของชุมชน ฯลฯ แม้ว่าสวัสดิการที่จัดให้นั้นคิดเป็นจำนวนเงินไม่มาก แต่ก็ครอบคลุมหลากหลาย สมาชิกทุกคนที่มี คุณสมบัติครบตามที่กำหนดมีโอกาสได้รับอย่างเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม สมาชิกหลาย ๆ คนยังไม่รู้ข้อมูลว่า นอกจากเงินกู้และการรักษาพยาบาลแล้วยังมีสวัสดิการอื่น ๆ อีกหลายอย่างที่ตนยังไม่เคยใช้สิทธิ เช่น โครงการส่งเสริมการปลูกอ้อยจำนวน 2,000 ต้น ให้สวัสดิการต้นละ 5 บาท เป็นต้น

สวัสดิการในรูปเงินกู้ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์เบื้องต้นของกลุ่ม นับเป็นกิจกรรมหลักของกลุ่ม และเป็นกิจกรรม “เชิงธุรกิจ” ที่สร้างรายได้หลักให้แก่กลุ่ม ทางกลุ่มจึงได้กำหนดไว้เป็นระเบียบข้อบังคับของกลุ่มว่า ผู้ที่เป็นสมาชิกมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 เดือน สามารถกู้เงินจากกลุ่มได้ กล่าวคือ

ถ้าส่งเงินออมเข้ากลุ่มแล้วไม่น้อยกว่า	30 บาท	กู้ได้	2,500 บาท
ถ้าส่งเงินออมเข้ากลุ่มแล้วไม่น้อยกว่า	5,000 บาท	กู้ได้	15,000 บาท
ถ้าส่งเงินออมเข้ากลุ่มแล้วไม่น้อยกว่า	25,000 บาท	กู้ได้	50,000 บาท
ถ้าส่งเงินออมเข้ากลุ่มแล้วไม่น้อยกว่า	100,000 บาท	กู้ได้	150,000 บาท

ในระบบการให้กู้ยืมของกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้าได้กำหนดกฎระเบียบที่แน่นอน มีระบบเอกสารชัดเจน ในระเบียบข้อบังคับของกลุ่มว่าด้วยการพิจารณาเงินกู้ได้กำหนดว่า ประวัติการส่งเงินสัจจะครบถ้วนหรือไม่ ส่งเงินกู้ครั้งก่อนครบถ้วนหรือไม่ คนค้ำประกัน 2 คน มั่นคงเชื่อถือได้หรือไม่ ลายเซ็นของผู้กู้ถูกต้องหรือไม่ ลายเซ็นเจ้าหน้าที่ถูกต้องหรือไม่ ใครทำสัญญาก่อนได้รับเงินก่อนตามลำดับ ฯลฯ โดยเฉพาะการกู้เพื่อซื้อที่ดินนั้น ต้องใช้โฉนดที่ดินค้ำประกันเงินกู้ หรือในภาษากฎหมาย ก็คือต้องจดทะเบียนจำนองที่ดินนั่นเอง ซึ่งทำตามแผนกฎหมายทุกประการนี้ก็หมายความว่า กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้าได้มีการทำสัญญาอย่างเป็นทางการ สามารถใช้กฎหมายบังคับกันได้ แต่ในทางปฏิบัติทางกลุ่มหลีกเลี่ยงที่จะใช้เครื่องมือทางกฎหมาย และเน้นที่จะใช้เครื่องมือทางสังคม คือการให้กรรมการและสมาชิกตรวจสอบ ดูแล ทักท้วง กวดขัน กันเอง เพื่อให้ผู้กู้เงินอยู่ในเกณฑ์ กติกา และปฏิบัติให้มี “สัจจะ” เป็นที่ยอมรับของกรรมการและสมาชิกคนอื่น ๆ

ความคิดเห็นต่อโครงการ

กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้ามีผู้นำที่มีลักษณะเด่นที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกในชุมชนได้ เช่น นายเคล้า แก้วเพชร ประกอบกับเป็นคนที่มีความทนสูง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้น และยังเป็นคนที่มีความเป็นธรรมในการบริหารจัดการ ไม่เลือกปฏิบัติต่อสมาชิก จึงเป็นที่ศรัทธาของชาวบ้าน ซึ่งนับว่าตัวผู้นำมีผลต่อความสำเร็จของโครงการเป็นอย่างมาก

4. กลุ่มออมทรัพย์คลองเปรี๊ยะ

การก่อตั้ง

กลุ่มออมทรัพย์คลองเปรี๊ยะมีกำเนิดมาจากแนวคิดของพัฒนากรของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย โดยต้องการระดมเงินออมเพื่อให้สมาชิกกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ จัดตั้งขึ้นหลังนาหว่าปีเศษ คือก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2523 ระยะแรกของการจัดตั้งกิจกรรมหลักยังคงเป็นเพียงการระดมเงินสัจจะและปล่อยกู้ให้แก่สมาชิก ตั้งแต่ปี 2537 ทางกลุ่มจึงได้เริ่มโครงการสวัสดิการชุมชน โดยมีกองทุนเริ่มต้น 73,300 บาท

กลุ่มออมทรัพย์คลองเปรี๊ยะไม่เพียงแต่ระดมการออมเท่านั้น แต่ยังไปจัดตั้งกองทุนเพื่อธุรกิจชุมชน ชุมชน เรียกว่า “กองทุนบริหารธุรกิจชุมชน” ซึ่งขณะนี้กำลังก่อสร้างโรงน้ำปลาและโรงสีข้าว และในด้านการค้า ได้ส่งเสริมให้มีศูนย์สาธิตการตลาดในแต่ละหมู่บ้านเพื่อเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าอุปโภคและปัจจัยการผลิตให้แก่สมาชิก รวมไปถึงรวบรวมสินค้าเกษตรจากสมาชิกไปจำหน่ายให้แก่ผู้ค้าส่ง ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์คลองเปรี๊ยะมีขนาดใหญ่ ครอบคลุมหมู่ที่ 1, 3, 4, 5, 7, 9 และ 10 ของตำบลคลองเปรี๊ยะ และเลยไปถึงหมู่ที่ 8 และ 11 ของตำบลนาหว่า และหมู่ที่ 1 ของตำบลป่าชิง รวมแล้วเป็น 10 หมู่บ้าน เมื่อมีขนาดใหญ่ กลุ่มออมทรัพย์คลองเปรี๊ยะ จึงจัดการบริหารโดยการแยกกันดูแลเป็นหมู่ ๆ ไป คือ ให้มีกรรมการทั้งหมด 42 คน จาก 10 หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านก็มีคณะกรรมการ 2 - 5 คน คอยดูแล หมายถึง การจัดเก็บบัญชี การจัดเก็บเงินสัจจะ การพิจารณาสวัสดิการต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกซึ่งในแต่ละหมู่บ้านนั้นอาจมีการจัดตั้งคณะกรรมการประจำหมู่บ้านเพิ่มขึ้นมาทำงานร่วมกับกรรมการของกลุ่มก็ได้

กลุ่มออมทรัพย์คลองเปรี๊ยะมี นายอัมพร ต้วงปาน เป็นประธานและรับผิดชอบดูแลกิจกรรมออมทรัพย์ของหมู่ที่ 3 โดยตรง ส่วนหมู่บ้านอื่น ๆ อยู่ภายใต้การดูแลของกรรมการคนอื่น ๆ อยู่ภายใต้การดูแลของกรรมการคนอื่น ๆ ร่วมกับกรรมการหมู่บ้านนั้น ๆ แต่ตัวเลขยอดเงินจะต้องเป็นรายงานทางกลุ่มเพื่อทำบัญชียอดรวม และถ้าหากหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่งจำเป็นต้องกู้มากกว่าเงินสัจจะที่รวบรวมได้ ทางกลุ่มก็สามารถยักย้ายเทเงินจากหมู่บ้านอื่น ๆ ที่ปล่อยไม่หมดเพื่อนำไปให้หมู่บ้านที่ขาดแคลนเงินกู้ได้

ลักษณะการหมุนเวียนของกลุ่มออมทรัพย์คลองเปรี๊ยะจึงเป็นลักษณะของกลุ่มออมทรัพย์ตำบล ไม่ใช่กลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน เงินกองทุนสัจจะรวมก็สูงถึง 70 ล้านบาท (ณ วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2544)

การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชน

การเริ่มของกลุ่มคลองเปรี๊ยะเริ่มมาจากบุคลากรของกรมพัฒนาชุมชนที่ผลักดันให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพราะว่าชาวคลองเปรี๊ยะเป็นหนี้สินกันมาก ทั้งนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และหนี้รายทุนเงินกู้ซึ่งคิดดอกเบี้ยสูงถึงร้อยละ 5 - 10 ต่อเดือน แม้ว่าโดยทั่วไปของชาวคลองเปรี๊ยะพอจะมีรายได้หมุนใช้หนี้ได้ แต่การมีหนี้สินมาก ดอกเบี้ยสูง ทำให้ไม่สามารถพัฒนาการผลิตและยกระดับคุณภาพของชีวิตได้ ซึ่งภายใต้การผลักดันของพัฒนากร จึงสามารถจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์คลองเปรี๊ยะได้สำเร็จเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2523 มีสมาชิกก่อตั้ง 51 คนจาก 7 หมู่บ้านของตำบลคลองเปรี๊ยะ มีนายอัมพร ต้วงปาน เป็นประธาน เงินออมสัจจะเริ่มต้น 2,850 บาท สิ้นปี 2523 ทางกลุ่มแบ่งเงินปันผลให้แก่สมาชิก 2% ทำให้สมาชิกรู้สึกว่าจะนำเงินไปฝากธนาคารโดยตรงได้ดอกเบี้ยมากกว่า จึงได้ลาออกไป 24 คน

เมื่อมีจำนวนเงินกองทุนเพียงพอแล้วกรรมการกลุ่มเห็นว่าการนำเงินออมสัจจะมาปล่อยให้สมาชิกก็น่าจะเป็นการช่วยเหลือสมาชิกที่มีความเดือดร้อนได้ และถ้าเงินเหลือจากการให้ก็นำไปฝากธนาคาร ฤซึ่งเงินกู้ที่คิดดอกเบี้ยต่ำกว่ารายทุน หลังจากนั้นปล่อยเงินกู้แล้วจึงเป็นแรงจูงใจให้ผู้สมัครเป็นสมาชิกมากขึ้น เป็น 355 คน เมื่อสิ้นปี 2524 เมื่อมีสมาชิกมากขึ้น เงินออมมากขึ้น ทางกลุ่มจึงสามารถจ่ายเงินปันผลให้แก่สมาชิกมากขึ้นเป็นร้อยละ 6.50 เมื่อสิ้นปี 2525 การได้เงินปันผลใกล้เคียงกับเงินฝากธนาคารและการมีสิทธิกู้เงินดอกเบี้ยต่ำกว่าการกู้จากนายทุนเงินกู้เป็นแรงจูงใจหลักที่ทำให้กลุ่มออมทรัพย์คลองเปรี๊ยะขยายสมาชิกได้มากจนกระทั่งปี 2544 มีสมาชิกถึง 4,278 คน มีเงินกองทุนทั้งหมด 70,019,340 บาท นับว่าเป็นกลุ่มที่มีเงินกองทุนที่มาก

กลุ่มออมทรัพย์คลองเปรี๊ยะถูกก่อตั้ง ขยายตัว จนกระทั่งมีสมาชิกมาจาก 11 หมู่บ้าน เพราะความเชื่อมั่นในกลุ่มผู้นำและหลักธรรมของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ 5 ประการที่สำคัญที่สุด “ความเชื่อมั่น” ของสมาชิกเกิดจากผลสำเร็จของการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ที่ค่อย ๆ ปรากฏให้เห็นทีละเล็กทีละน้อย จนถึงระดับเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับกายภาพของสมาชิกที่เห็นได้ชัด เช่น สมาชิกสามารถมีบ้านหลังใหม่ มีกองทุนรักษาพยาบาล เป็นต้น สมาชิกจึงเกิดความเชื่อมั่นในระบบสัจจะจึงเป็นสมาชิกกลุ่มประมาณร้อยละ 90 นอกจากนี้ยังส่งผลให้สมาชิกเกิดความร่วมมือกันเพื่อทำกิจกรรมอื่น ๆ ในชุมชน และเกิดความเชื่อมั่นในความเป็นชุมชนของตนเองด้วย

การบริหารจัดการ

การที่กลุ่มคลองเปรี๊ยะมีขนาดเติบโตกว้างขวาง มีการกระจายอำนาจในการดำเนินกิจกรรมไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ เชื่อมโยงประสานกันด้วยกรรมการกลางของกลุ่ม ซึ่งมี ข้อดีคือ ทำให้เกิดเครือข่ายขยายตัวได้ง่าย และสามารถระดมทุนจากส่วนที่มีเกินไปชดเชยให้แก่ส่วนที่ไม่พอเพียง สร้างภาวะพอเพียงด้านเงินทุนในระดับตำบลได้ แต่ข้อเสียก็คือ ถ้าระบบงาน ระบบเงิน และระบบบุคลากร ไม่เข้มแข็งรัดกุมก็จะทำให้ระบบการควบคุมทางสังคมไม่เข้มแข็ง บุคลากรที่เป็นเสาเอกคือ นายอัมพร ต้วงปาน เพียงคน

เดี่ยวอาจจะไม่เพียงพอต่อการสร้างปฏิสัมพันธ์เพื่อให้เกิดการควบคุมทางสังคม แต่ละหมู่บ้านมีความจำเป็นต้องมีเสาเอกของตนเองที่รองจากนายอัมพร เพื่อเป็นหลักยึดทางความคิดและผู้นำให้แก่หมู่บ้าน เพราะนี่ยังคงเป็นลักษณะทั่วไปในชุมชนชนบท รูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์คลองเปรี๊ยะจึงน่าสนใจ

ในเรื่องของการบริหารและจัดการ ของคลองเปรี๊ยะเป็นการกระจายอำนาจ กระจายความรับผิดชอบ ให้หมู่บ้านต่าง ๆ มีบทบาทในการจัดการกิจกรรมของกลุ่มในหมู่บ้านของตนเอง ที่ชัดเจนที่สุดคือเรื่องระบบเงินออมสัจจะและเงินให้กู้ นั่นคือแต่ละหมู่บ้านสะสมเงินออมสัจจะของตนเอง สมาชิกคนใดคนหนึ่ง ในหมู่บ้านใดให้ “สัจจะ” ไว้ว่าจะส่งเงินออมเข้ากลุ่มในหมู่บ้านของตนเท่าไร ก็ต้องถือสัจจะส่งเงินจำนวนนั้นทุกเดือนตามที่ให้สัจจะไว้ กรรมการกลุ่มประจำหมู่บ้านมีหน้าที่ คอยติดตามตรวจสอบให้แต่ละคนส่งเงินออมตามที่ให้สัจจะไว้ และคอยดูแลจัดการติดตามให้ผู้กู้จ่าย ดอกเบี้ยและเงินต้นตามสัญญา โดยกำหนดว่า กรรมการของหมู่บ้าน 1 คน ดูแลสมาชิก 100 คน ดูแลยอดเงินกู้ไม่เกิน 200,000 บาทต่อเดือน

ส่วนระบบสวัสดิการต่าง ๆ สำนักงานกลางของกลุ่มจะเป็นผู้จัดการให้สมาชิกทุกคนจากหมู่บ้านอย่างเท่าเทียมกัน ตามสิทธิและเงื่อนไขของแต่ละคน เช่น สมาชิกในเวลาเท่ากันมีสิทธิได้ เท่ากัน เป็นต้นณ สิ้นเดือนมกราคม 2544 กลุ่มออมทรัพย์บ้านคลองเปรี๊ยะมีเงินกองทุนรวม (เงินออมสัจจะ+เงินฝาก+เงินจา SIF) 70,013,380 บาท เป็นกองทุนสวัสดิการสำหรับสวัสดิการประเภทต่าง ๆ รวมกัน 5,842,034 บาท เป็นกองทุนสำรอง 2,010,137 บาท เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่มีกองทุนรวมและสวัสดิการมากที่สุดในอำเภอจะนะ เงินเหล่านี้สะสมมาจากหมู่บ้านต่าง ๆ 10 หมู่บ้าน

ด้านบุคลากร ผู้ทำงานหลัก ๆ ก็คือกรรมการของกลุ่มที่แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบในแต่ละหมู่บ้าน ผู้ที่ไม่ใช้กรรมการที่ทำงานให้แก่กลุ่มคือพนักงานการเงินและการบัญชี ซึ่งมีอยู่ 3 คน แต่เมื่อครบ 4 ปีจะหมดวาระ (โดยการจับสลาก) เพื่อป้องกันมิให้อยู่ยาวนานจนรู้ช่องทางที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทางการเงิน แต่ข้อเสียก็คือ คนทำงานการเงินจะต้องฝึกฝนกันใหม่ทุก ๆ 4 ปี ขาดความต่อเนื่อง

สวัสดิการชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์คลองเปรี๊ยะระดมทุนได้มาก เงินที่จัดสรรเป็นกองทุนต่าง ๆ จึงสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น เงินกองทุนคำรึกษาพยาบาล ปี 2543 จ่ายให้สมาชิกร้อยละ 90 ของที่จ่ายจริง ปี 2544 คาดว่าจะจ่ายเต็มจำนวนที่จ่ายจริง (100%) แต่มีข้อแม้ว่า จำนวนเงินของคำรึกษาพยาบาลนี้เมื่อรวมกันแล้วจะต้องไม่สูงกว่าเงินปันผลที่สมาชิกจะได้รับ รวมกับค่าพยาบาลที่สมาชิกมีสิทธิจะได้ กล่าวคือสมาชิกใหม่มีสิทธิได้รับค่าพยาบาลก็ต่อเมื่อได้สมทบเงินสัจจะตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป

นอกจากคำรึกษาพยาบาลแล้ว คลองเปรี๊ยะยังมีกองทุนอื่น ๆ อีก ประมาณ 12 กองทุน เช่น ส่งเสริมการศึกษา สาธารณภัย กองทุนคนชรา และกองทุนบริหารธุรกิจชุมชน ฯลฯ สำหรับทุนการศึกษา

และกองทุนคนชรา ด้านหลักยังพึ่งเงินจากภาครัฐ และ SIF แต่การที่กลุ่มพยายามจัดตั้งกองทุนเหล่านี้ขึ้นมาให้แก่สมาชิกก็นับได้ว่าช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาลและยกระดับการช่วยเหลือสมาชิกของกลุ่มให้สูงขึ้น

กลุ่มออมทรัพย์คลองเปรี๊ยะจึงเป็นทั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการและเพื่อพัฒนาอาชีพประเด็นที่น่าสนใจในการพัฒนาอาชีพก็คือ การจัดตั้งกองทุนบริหารธุรกิจชุมชน ที่ต้องการทำการผลิตและการค้าเพื่อพัฒนาอาชีพและเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน

กองทุนบริหารธุรกิจชุมชนเป็นกองทุนเกิดใหม่ที่ น่าสนใจ เกิดขึ้นเนื่องจากกลุ่มคลองเปรี๊ยะได้รับการคัดเลือกจาก SIF ให้บริหารกองทุนที่ SIF จัดให้ฟรี 2,700,300 บาท ทางกลุ่มได้จัดสรรเงินส่วนนี้ 700,000 บาท มาจัดตั้งเป็นกองทุนบริหารธุรกิจชุมชน หรือเพื่อนำเงินก้อนนี้มาลงทุนทำ “ธุรกิจชุมชน” เพื่อให้เกิดดอกออกผล หรืออย่างน้อยก็เพื่อให้ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ราคาถูกไว้กินไว้ใช้ให้เป็นการสร้างสวัสดิการชุมชนด้านสินค้า ความคิดส่วนนี้จึงเป็นการลงทุนโดยตรงจากกลุ่ม

ธุรกิจชุมชนที่กลุ่มคลองเปรี๊ยะกำลังเริ่มโครงการ คือ โรงงานน้ำปลา โรงกรองน้ำ และโรงสีข้าว สำหรับโรงงานน้ำปลาจัดตั้งที่ หมู่ 10 บ้านชายนา โรงกรองน้ำและน้ำดื่มบรรจุขวดจัดตั้งขึ้นที่ หมู่ 1 บ้านป่าพลู ส่วนโรงสีจัดตั้งขึ้นที่หมู่ 3 บ้านป่ายาง ที่จริงตำบลคลองเปรี๊ยะทำนาน้อย เฉพาะปริมาณข้าวในคลองเปรี๊ยะไม่พอป้อนโรงสี แต่มีความคิดที่รับซื้อข้าวจากตำบลใกล้เคียงโดยเฉพาะจากนาหว้า มาทำการสี

ความคิดเห็นต่อโครงการ

จะเห็นว่ากลุ่มออมทรัพย์คลองเปรี๊ยะมีพื้นฐานมาจากการจัดตั้งของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนในพื้นที่แล้วมีผู้นำที่คอยสานต่องานอย่างต่อเนื่อง จนเกิดกลุ่มที่เข้มแข็ง เหนียวแน่น และยังขยายเครือข่ายการบริหารเงินกองทุนออกไปจากเงินออมทรัพย์ เป็นสวัสดิการชุมชนในรูปแบบต่างๆ นับว่าการบริหารจัดการกลุ่มได้รับความสำเร็จอย่างสูง สมาชิกในชุมชนตระหนักถึงสภาพปัญหาของหมู่บ้านที่กำลังเผชิญร่วมกัน เป็นสาเหตุให้สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนเข้ามาเป็นสมาชิกกองทุน จึงนับว่าสวัสดิการที่กลุ่มให้กับสมาชิกครอบคลุมถึงสมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนเช่นกัน

5. กลุ่มออมทรัพย์บ้านน้ำขาว

การก่อตั้ง

กลุ่มออมทรัพย์ในตำบลน้ำขาวเกิดจากการแนะนำจัดตั้งของพัฒนากรจากกรมพัฒนาชุมชน รูปแบบการจัดตั้งครั้งแรกเพื่อระดมเงินออม ปลอ่ยกูดอกเบี้ยต่ำให้สมาชิก แต่เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2525 ครูชบ ยอดแก้ว ครูประชาบาลวัดน้ำขาวใน ได้จัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ขึ้นในหมู่ 10 เพราะเห็นว่ากลุ่มที่จัดตั้งโดยกรมพัฒนาชุมชนล้มเหลว ทำให้กลุ่มของครูชบเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในเวลาต่อมา

กลุ่มออมทรัพย์ที่ตั้งขึ้นใหม่นี้เรียกว่า กลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิต เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่แตกต่างจากแบบเดิมๆ ตรงที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสวัสดิการให้แก่สมาชิก ทั้งในรูปแบบของการให้กู้เงินและสวัสดิการอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสวัสดิการด้านค่ารักษาพยาบาล นอกจากนี้จะมีวัตถุประสงค์เรื่องสวัสดิการแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาบุคคลให้รู้จักพึ่งตนเอง

การสร้างความเข้มแข็งในชุมชน

หลังจากที่ ครูชบ ยอดแก้ว ครูโรงเรียนวัดน้ำขาวใน ได้ศึกษาติดตามการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ที่ได้รับการแนะนำให้จัดตั้งโดยพัฒนาการจากกรมพัฒนาชุมชน ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นที่โรงเรียนบ้านน้ำขาวใน ครูชบพบว่าสมาชิกไม่ค่อยให้ความร่วมมือเพราะได้ผลประโยชน์น้อย ประกอบกับคนบ้านน้ำขาวใช้จ่ายเกินตัว มั่วสุมอบายมุข โจรผู้ร้ายชุกชุม ชุมชนแตกแยก โรคภัยไข้เจ็บชุกชุม ครูชบจึงคิดว่าคนบ้านน้ำขาวนั้น ถัดความฟุ่มเฟือย ลดอบายมุขลงได้ชีวิตก็จะพอเพียง เมื่อเห็นปัญหาเช่นนี้แล้วครูชบจึงได้เริ่มจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์แบบใหม่ที่มีวัตถุประสงค์กว้างกว่าเดิม ครูชบเรียกกลุ่มออมทรัพย์ประเภทนี้ว่า “กลุ่มออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิต” เริ่มตั้งกลุ่มแรกเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2525 ที่หมู่ 10 ตำบลน้ำขาว เพื่อต้องการพัฒนาคนใน 7 ประการคือ

- (1) พึ่งตนเอง มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
- (2) มีวินัยในตนเอง มุ่งมั่นทำงานให้สำเร็จ
- (3) ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัด และอดทน
- (4) รู้จักคิด วิचारณ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
- (5) มีขันติธรรมต่อคำวิจารณ์ รู้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือหมู่เหล่า
- (6) มีน้ำใจเป็นนักกีฬา
- (7) ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้โดยรู้จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำ และเป็นผู้ตามที่ดี

ต่อมาก็ได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ประเภทนี้ในทุกหมู่บ้านของตำบลน้ำขาว แต่ละกลุ่มมีชื่อกลุ่มของตัวเอง แต่เรียกรวมกันว่ากลุ่มออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิตบ้านน้ำขาว ปัจจุบันมีรวมกันถึง 17 กลุ่ม

การเชื่อมโยงผูกพันในรูปของกลุ่มออมทรัพย์และช่วยกันผลักดันให้กลุ่มออมทรัพย์เติบโตอาศัยปัจจัยทางวัฒนธรรมเป็นหลัก เช่น ครูชบได้จัดตั้งกลุ่มเครือข่าย ซึ่งต่างจากกลุ่มออมทรัพย์อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเป็นสมาชิกของชุมชนในพื้นที่เดียวกัน ขณะที่กลุ่มเครือข่ายแม้อยู่ต่างถิ่นต่างแดนก็เป็นสมาชิกกันได้โดยอาศัยสายสัมพันธ์ทางเครือข่าย หรือการเกิดกลุ่มออมทรัพย์ของกลุ่มวันพระที่อาศัยการไปทำบุญที่วัดเป็นเงื่อนไขพบปะประชุมกัน เป็นต้น การจัดตั้งแบบนี้เองที่ทำให้บางหมู่บ้านมีกลุ่มออมทรัพย์มากกว่า 2 กลุ่ม กรณีหมู่ 3 มีถึง 5 กลุ่ม

การบริหารจัดการ

ครูชบ ยอดแก้ว เป็นเพียงประธานกลุ่มออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต หมู่ที่ 3 ตำบลน้ำขาว โดยใช้บ้านตนเองเป็นสำนักงาน กลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ ในตำบลน้ำขาวไม่มีการประสานเชื่อมโยงกันในรูปแบบที่แน่นอน ผู้นำกลุ่มต่างฝ่ายต่างบริหารกิจกรรมของตนเอง โดยที่ไม่ค่อยมีกิจกรรมร่วมกัน หรือกล่าวได้ว่าไม่มีการกระชับการบริหารและการจัดการของเครือข่าย

ระบบงาน ระบบเงิน ระบบบุคลากรของน้ำขาวก็ไม่กระชับรัดกุม กองทุนสวัสดิการบริหารโดยคณะกรรมการของกลุ่มทั้งหมดไม่ได้แยกออกไปเป็นกองทุนต่างๆ การบริหารและการจัดการของน้ำขาวไม่ได้กำหนดแบบแผนแน่นอนตายตัว แต่มีลักษณะยืดหยุ่นสูง ปรับไปตามสภาพและเงื่อนไข ซึ่งอาจจะเป็นข้อดีที่ไม่ค่อยมีข้อจำกัด เปลี่ยนแปลงได้ง่าย แต่อาจมีข้อเสียที่ติดตามดูแลได้ยากโดยเฉพาะถ้าระบบเอกสารไม่มีแบบแผนแน่นอน ก็ทำให้ยากต่อการบันทึกและตรวจสอบ

กลุ่มออมทรัพย์ 17 กลุ่มของบ้านนาหว้า ถ้าจะจัดโครงการสร้างการประสานงานแบบเดียวกับคลองเปี้ยะ ก็จะมีสมาชิกรวมกัน 2,891 ราย มีเงินออมสะสม 8,016,950 บาท ตัวเลขนี้เป็นตัวเลขของสิ้นเดือนมกราคม 2544 แสดงให้เห็นว่ากลุ่มออมทรัพย์บ้านน้ำขาวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มออมทรัพย์ขนาดเล็ก ที่มีเงินกองทุนเกือบล้านบาทมีเพียง 3 กลุ่ม กลุ่มที่มีเงินออมสะสมสูงสุด 2,505,300 บาท สมาชิก 390 ราย จัดตั้งเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2535 กลุ่มที่มีเงินออมต่ำสุด 48,650 บาท สมาชิก 100 คน จัดตั้งเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2534 บางกลุ่มจัดตั้งขึ้นตั้งแต่วันที่ 10 พฤษภาคม 2526 แต่มีสมาชิกเพียง 102 คน มีเงินออมสะสมเพียง 299,740 บาท จากสมาชิกเริ่มต้น 15 คน เงินออม 750 บาท

เงินออมสะสมจะเป็นเงินที่ได้จากการออมหรือการลงทุนแต่ละเดือนของสมาชิกในจำนวนคงที่ตลอดปี ครบรอบปีก็จะมีการตกลงหรือให้สะสมกันครั้งหนึ่งว่าสมาชิกจะให้ “สะสม” ส่งเงินออมเข้ากลุ่มคนละเท่าไร เงินออมสะสมจะจึงแสดงให้เห็นถึงพันธกิจ ความเชื่อมั่น ความศรัทธา ความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกที่มีต่อกลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มบ้านน้ำขาวทั้งหมดมีจุดเด่นด้านการสร้างกองทุนสวัสดิการ ซึ่งสร้างมาจากการนำเอากำไรจากการปล่อยกู้มาจัดตั้งขึ้น ซึ่งพบว่าหลาย ๆ กลุ่มมีกองทุนสวัสดิการใหญ่กว่าเงินออมสะสม เช่น กลุ่มบ้านน้ำขาว หมู่ 3 มีทุนเงินออมสะสม 80,550 บาท แต่มีกองทุนสวัสดิการ 180,000 บาท ทำให้มีกองทุนรวมกัน 260,550 บาท หรือกลุ่มน้ำขาว หมู่ที่ 11 มีทุนเงินออมสะสม 48,650 บาท (ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2534) ปัจจุบันมีกองทุนสวัสดิการ 780,895 บาท เป็นต้น และมีเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์ในบ้านน้ำขาวเท่านั้นที่มีลักษณะเช่นนี้ กลุ่มอื่น ๆ โดยทั่วไปขนาดกองทุนเงินออมสะสมจะมีขนาดใหญ่กว่ากองทุนสวัสดิการมาก

การกระจายกลุ่มออมทรัพย์ออกไปเป็นกลุ่มอิสระต่าง ๆ ทำให้กลุ่มออมทรัพย์ของบ้านน้ำขาวแต่ละกลุ่มมีขนาดเล็ก สมาชิกมากที่สุดเพียง 390 ราย กลุ่มอื่น ๆ มีสมาชิกไม่ถึง 300 ราย กิจกรรมต่าง ๆ ของแต่ละกลุ่มจึง ไม่ได้มีขนาดใหญ่และซับซ้อน ทุกอย่างจึงดำเนินการโดยกรรมการของแต่ละกลุ่ม แม้แต่งานด้านการเงิน การบัญชี ก็จัดการโดยกรรมการเป็นต้นหลัก ฟังพาดคนภายนอกน้อยมาก กลุ่มน้ำขาวปัจจุบันไม่มีกิจกรรมด้านการผลิตและการค้าเน้นด้านสวัสดิการเป็นต้นหลัก จึงไม่จำเป็นต้องมีบุคลากรอื่น ๆ

สวัสดิการชุมชน

นับได้ว่าที่นี่คือต้นแบบของการจัดสวัสดิการชุมชนและเป็นจุดเด่นที่สุดของสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต แต่สวัสดิการของที่นี่เน้นไปที่การดูแลสุขภาพและสุขภาพเป็นสำคัญ ไม่ค่อยมีการขยายตัวไปทางด้านอาชีพ การผลิต และการค้า สวัสดิการด้านการผลิตอย่างของกลุ่มนาหว้าจัดทำขึ้น เช่น การให้เงินช่วยเหลือแก่ผู้เลี้ยงวัวและเลี้ยงไก่จึงไม่มีในบ้านน้ำขาว

ความคิดเห็นต่อโครงการ

กลุ่มออมทรัพย์น้ำขาวมีลักษณะเด่นตรงที่ได้ดึงเอาวัฒนธรรมชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องของการบริหารจัดการ เช่น การจัดตั้งกลุ่มเครือข่าย การจัดตั้งกลุ่มที่วัด เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจวัฒนธรรมชุมชนของตนเองอย่างลึกซึ้งนำมาซึ่งการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นและปรับไปตามวัฒนธรรมของชุมชนที่มีอยู่ และการบริหารจัดการในลักษณะนี้ย่อมต้องอาศัยบุคลากรในชุมชนเป็นผู้ก่อตั้งหรือช่วยกันบริหารจัดการนั่นเองถึงจะประสบผลสำเร็จ ถึงแม้ว่าระบบการบัญชี การเงินจะไม่มีเป็นที่แน่นอนตายตัว แต่เชื่อแน่ว่ากฎสังคมในแต่ละชุมชนที่บริหารกันเองย่อมสามารถควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของสมาชิกได้ เนื่องจากดูจากการเติบโตของกลุ่มและจำนวนเงินออม

ความแตกต่างระหว่างกองทุนที่รัฐบาลดำเนินการกับกองทุนที่เอกชนดำเนินการ

จากลักษณะการบริหารจัดการกองทุนแต่ละประเภทที่กล่าวถึงข้างต้นจะเห็นว่ามีความแตกต่างระหว่างกองทุนที่ดำเนินการโดยภาครัฐบาล และกองทุนที่ดำเนินการโดยภาคเอกชน ซึ่งจะขอสรุปให้เห็นได้ดังตารางต่อไปนี้

กองทุนที่ดำเนินการโดยภาครัฐบาล	กองทุนที่ดำเนินการโดยชุมชนหรือภาคเอกชน
--------------------------------	--

<p>1. ส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่เป็นการสั่งการจากเบื้องบนลงไปยังชุมชน (Top-Down) ที่อาศัยอำนาจการสั่งการไปตามลำดับ ขั้นตอน ของการทำงานมากกว่าการคำนึงถึงกระบวนการเตรียมความพร้อมของชุมชน และขาดการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน การกำหนดแผนงานในลักษณะนี้จึงพบว่าการดำเนินงานค่อนข้างช้า และไม่คล่องตัวในการบริหารจัดการมากนัก และในที่สุดกลุ่มก็มักจะไม่ประสบความสำเร็จ</p>	<p>1. แนวคิดพื้นฐานส่วนใหญ่เริ่มจากความต้องการในการแก้ปัญหาของชุมชนที่ประสบอยู่ และชุมชนมีแนวคิดที่ต้องการพึ่งตนเองมากกว่าการได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือบุคคลภายนอก ทำให้สมาชิกกองทุนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น จึงเป็นสาเหตุของการให้ความร่วมมือ และการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนมากขึ้น</p>
<p>2. มักปรากฏว่ามีหนี้เสียเป็นจำนวนมาก และบางครั้งต้องใช้มาตรการทางกฎหมาย เพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น</p>	<p>2. พบว่ามีหนี้เสียน้อยเมื่อเทียบกับการดำเนินงานโดยภาครัฐบาล เนื่องจากสมาชิกมีการเริ่มต้นมาจากจุดเดียวกัน ตระหนักถึงปัญหาที่ตนเองประสบร่วมกัน และรู้สึกเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เมื่อมีผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขของกลุ่มที่วางไว้จึงมักใช้มาตรการควบคุมโดยสังคมในชุมชนมากกว่าการควบคุมโดยใช้มาตรการทางกฎหมาย</p>
<p>3. ผู้นำในการบริหารจัดการมักจะเป็นบุคคลที่มาจากหน่วยงานภายนอก เช่น เจ้าหน้าที่พัฒนาจากหน่วยงานต่างๆ มากกว่าผู้นำในชุมชน เนื่องจากกองทุนในลักษณะนี้มักจำเป็นต้องใช้ผู้นำที่มีความรู้ความสามารถที่เข้าใจในกฎระเบียบที่รัฐบาลได้วางไว้ เพราะรัฐบาลจะเป็นฝ่ายกำหนดนโยบายลงไปให้ชุมชน</p>	<p>3. ผู้นำในการบริหารจัดการส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่อยู่ในชุมชนแล้วประสบปัญหาในการประกอบอาชีพหรือปัญหาเศรษฐกิจ และมีความเข้าใจสภาพของชุมชน และเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น จึงมีความคิดจะจัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนด้วยกัน อย่างไรก็ตาม การกำเนิดของกองทุนที่ภาคเอกชนได้จัดตั้งขึ้นนี้ก็มักได้รับการส่งเสริม และให้ความรู้พื้นฐานมาจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น พัฒนาการ และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน จากกรมการพัฒนาชุมชน ด้วยเช่นกัน ประกอบผู้นำได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาจึงได้สานต่อในการดำเนินงานดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ผู้นำยังเป็นบุคคลที่มักได้รับความไว้วางใจจากชุมชน และได้รับความเชื่อมั่นอย่างสูง</p>

<p>4. มักเริ่มต้นจากกลุ่มออมทรัพย์แล้วหยุด ไม่ได้ขยายต่อไปยังกองทุนอื่นๆ อีก หรือไม่ได้ขยายไปสู่การจัดสวัสดิการต่างๆ ให้กับชุมชน เนื่องจากประสบกับปัญหาที่มีหลากหลาย</p>	<p>4. มีการเริ่มต้นจากกลุ่มออมทรัพย์เช่นเดียวกัน แต่มีการขยายเป็นกองทุนในลักษณะอื่น เช่น การพัฒนาไปเป็นธุรกิจชุมชนในรูปแบบต่างๆ ตามมา รวมทั้งมีสวัสดิการในรูปแบบอื่นๆ ด้วย เช่น การรักษาพยาบาล การดูแลคนชรา การช่วยเหลือคนพิการ การพัฒนาอาชีพ ฯลฯ</p>
<p>5. ลักษณะการจัดตั้งกองทุนชุมชนและเงื่อนไขต่างๆ ถูกพิจารณาจากฐานของชุมชนที่เหมือนกันทั่วประเทศที่มีลักษณะใช้ "สูตรเดียวกัน" ทั่วประเทศ โดยขาดการคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของชุมชนแต่ละแห่งที่มีความแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ฐานของชุมชนในเรื่องประสบการณ์การบริหารจัดการเงินกองทุน การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมชุมชน ฯลฯ ทำให้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการตามมามากมาย</p>	<p>5. ลักษณะการจัดตั้งกองทุนชุมชนจะเกิดขึ้นเป็นเฉพาะพื้นที่ หรือเฉพาะจุดไป การดำเนินงานจึงเป็นไปอย่างคล่องตัว ไม่ใช่เวลามาก นอกจากนี้การบริหารจัดการยังมีความยืดหยุ่นไปตามลักษณะของข้อจำกัดแต่พื้นที่ไป ไม่ว่าจะเป็น ประสบการณ์การในการบริหารจัดการเงินกองทุนของคณะกรรมการ การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมชุมชน ฯลฯ เป็นต้น</p>
<p>6. ระบบบริหารจัดการมักถูกกำหนดไว้เป็นระเบียบ ดำเนินการอย่างชัดเจน และไม่มี ความยืดหยุ่น ดังนั้นจึงพบปัญหาที่ตามมามากมาย เพราะระเบียบดังกล่าว บางครั้งไม่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน</p>	<p>6. ระบบบริหารจัดการถูกกำหนดไว้โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่จะมีความยืดหยุ่นไปตามสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนมากกว่าการกำหนดไว้อย่างชัดเจนตายตัว</p>
<p>7. ในอดีตจะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนน้อย แต่ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วม และให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือทุนทางสังคมของชุมชนมากขึ้น</p>	<p>7. ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่อดีต และเล็งเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือทุนทางสังคมของชุมชนแต่ละแห่ง</p>
<p>8. มีงบประมาณ และกำลังคนมาก และพร้อมที่จะดำเนินการได้ตลอด</p>	<p>8. มีงบประมาณ และจำนวนบุคลากรน้อย</p>

บทสรุป

การดำเนินงานโดยหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชนต่างส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน รวมทั้งแนวคิดและบทบาทของหน่วยงานภาครัฐมีทิศทางที่มุ่งเน้นให้การสนับสนุน กระตุ้นการดำเนินงานของชุมชนต่างๆ ที่หลากหลายทั่วประเทศให้มีความเข้มแข็ง สามารถช่วยเหลือตัวเองและชุมชนได้ โดยหน่วยงานภาครัฐได้ให้การส่งเสริมบทบาทของประชาชนองค์กรชุมชน และการพัฒนาศักยภาพขององค์กร ท้องถิ่นเป็นหลัก ในส่วนหน่วยงานเอกชนได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็งโดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการ

พัฒนา และส่งเสริมการรวมกลุ่มของประชาชน ด้วยการประสานระหว่างองค์กรประชาชนในระดับหมู่บ้านตาม ลักษณะอาชีพเพื่อให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการยอมรับและให้ความสำคัญ กับศักยภาพ ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และให้การสนับสนุนบทบาทของผู้นำชุมชน นอกจากนี้ยังให้การส่งเสริม อุตสาหกรรมที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจชุมชนเพื่อเพิ่มการมีงานทำ และการยกระดับรายได้ของคนในชุมชน ตลอดจนให้การสนับสนุนด้านเงินทุนอุปกรณ์การผลิต และการจัดสร้างศูนย์การเรียนรู้ให้ชุมชน เป็นต้น

หากการพัฒนาดังกล่าวบรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน และทำให้เกิด ชุมชนเข้มแข็งแข็งแรงแล้ว ย่อมทำให้ประเทศมีความมั่นคงมากขึ้น เพราะเมื่อชุมชนเข้มแข็งจะนำไปสู่การพัฒนา ในรูปแบบอื่นๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ และเกิดการพัฒนาที่มีความยั่งยืนตลอดไป